

ARTNOVA KONSERWACJA ZABYTEKÓW S.C.
mgr NATALIA PAWŁOWSKA – dyplomowany konserwator dzieł sztuki, nr dyplomu 1400/122652/2008 UMK
mgr MAŁGORZATA RZEPECKA – badacz architektury historycznej nr dyplomu 16507/PK
91-485 Łódź, ul. Sowińskiego 5/1, tel. 731788044, 607779600, NIP 7262652871

**BADANIA KONSERWATORSKIE
ELEWACJI I WNEȚRZA KOȚCIOŁA P.W. ŐW. MIKOŁAJA W
SULEĆCINIE**

Autorki dokumentacji: mgr Natalia Pawłowska
mgr Małgorzata Rzepecka

Autorki fotografii: mgr Natalia Pawłowska
mgr Małgorzata Rzepecka

Autorki badań: mgr Natalia Pawłowska
mgr Małgorzata Rzepecka

Łódź, Luty 2023r.
Dokumentacja chroniona prawem autorskim Dz. U. Nr 24 poz.83 z 23.04, 1994 r.
Wszelkie zmiany, powielanie, udostępnianie osobom trzecim bez zgody autora zabronione.

I. PRZEDMIOT OPRACOWANIA I DANE IDENTYFIKACYJNE OBIEKTU

1.1. Przedmiot opracowania:

Przedmiotem opracowania są badania konserwatorskie kościoła p.w. Św. Mikołaja w Sulęcinie w zakresie elewacji oraz wnętrza, mające na celu ustalenie oryginalnej kolorystyki i technologii wykonania wraz z programami prac konserwatorskich dla poszczególnych elementów.

1.2. Podstawa opracowania:

- Zlecenie
- Kwerenda archiwalna.
- Badania odkrywkowe
- Analiza mikroskopowa pobranych próbek
- Dokumentacja fotograficzna.

1.3. Dane identyfikacyjne obiektu:

Kościół p.w. Św. Mikołaja w Sulęcinie, wpisany do rejestru zabytków pod nr 35, z dn. 25.10.1976r.

1.5. Lokalizacja inwestycji:

Plac Kościelny
69-200 Sulęcín

1.6. Opracowanie:

mgr Natalia Pawłowska – dyplomowany konserwator zabytków , nr dyplomu 1400/122652/2008
UMK Toruń

mgr Małgorzata Rzepecka, badacz architektury historycznej; nr dyplomu 16507

Politechnika Krakowska

II.RYS HISTORYCZNY

Początki budowy kościoła Św. Mikołaja są mało znane. Nazwa miejscowości Sulęcín „Sulench”, pojawiła się po raz pierwszy z 1241 roku, w dokumencie zawierającym nadanie tej miejscowości wraz z okolicami możnowładcy Mroczkowi z Pogorzeli. Mroczko w 1244 roku przekazał gród i osadę zakonowi templariuszy. W początkowym okresie status własności Sulęcina nie był do końca unormowany prawnie. Komplikacje tego stanu trwały do 1289 roku, kiedy templariusze uzyskali ostatecznie potwierdzenie własności przez papieża. Wtedy dopiero założyli w mieście komandorię i prawdopodobnie przystąpili do budowy kościoła.

Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi dopiero z 1350 roku, ale najstarsze elementy budowli mogą pochodzić z ostatniej ćwierci XIII wieku.

W niespełna 30 lat później zakon został rozwiązany, a dobra sulęcińskie przejęte zostały przez margrabiów, wbrew ustaleniom papieża, zgodnie z którymi miały one być przekazane zakonowi joannitów.¹ Dopiero jednak w 1350 roku zakon stał się faktycznym właścicielem miasta i pozostawał nim z krótkimi przerwami do 1810 roku.

Według sporządzonego w 1767 roku dokumentu, odkrytego w XIX wieku w kuli wieńczącej wieżę, świątynia miała być poświęcona w 1367 roku. Z tego okresu (XIII w. -przyp. autora) pochodzi zachodnia, trzyprzęsłowa część nawy wzniesiona z kamieni granitowych i z cegły ceramicznej. „Staranny sposób obróbki granitowych kamieni, charakterystyczny dla budownictwa połowy XIII wieku na terenie pomorza i Brandenburgii, potwierdza takie datowanie, wyznaczając jednocześnie kierunek poszukiwania wykonawców i fundatorów w środowisku budownictwa zakonu templariuszy. (...) Kościół jako budowla jednonawowa, bezwieżowa, reprezentował formy typowe dla budowli wznoszonych przez templariuszy. [...] Mury obwodowe powyżej kamiennego cokołu wzniesiono z cegły ceramicznej, w wątku gotyckim i wymiarach 30 x 15 x 9,5 cm. Postawione przy elewacjach przypory świadczą o tym, że wewnątrz zostało przykryte sklepieniami, zapewne krzyżowo-żebrowymi. Pomiędzy przyporami usytuowano wysmukłe, ostrołukowe okna o uskokowo wyprofilowanych ościeżach. Po obu stronach okien umieszczono bardzo wąskie ostrołukowe blendy bliźniacze. Ten sposób opracowania elewacji wskazuje z kolei na wykonawców wywodzących się z terenu Brandenburgii. Wznoszone od 3 ćw. XIII w, przez tę strzechę budowle w Lehin, Chorin, nie tylko rozpowszechniły technikę budowy z cegieł ale

---

¹ „Kościół parafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r.

również dostarczyły wzorców rozwiązywania detali architektonicznych, w tym systemu blend obejmujących otwory okienne. Formy takie, na wschód od Odry pojawiły się najwcześniej w kościele cystersów w Kołbaczu, w kościele augustianek w Pyrzycach, a na terenie Nowej Marchii w kościele dominikanów w Myśliborzu i farze w Strzelcach Krajeńskich.

W formie wzniesionej przez templariuszy stała świątynia do połowy XIV w., wówczas być może zniszczona pożarem, została gruntownie przebudowana. W okresie tym rozebrano wschodnie przęsło nawy i przedłużono ją w kierunku wschodnim o jedno przęsło, wzniesione już z cegły o innych wymiarach (28 x 13 x 9,5 cm). W ścianach podłużnych do budowy cokołu użyto kamieni z rozebranej części świątyni. Nawę od strony wschodniej zakończono ścianą prostą. O innym okresie budowy tej części świątyni, oprócz materiału, świadczą głównie formy okien, które uzyskały tu kształt szerokich otworów o łukach ostrych, zupełnie innych niż w części zachodniej. Inaczej rozwiązane zostało też profilowanie ościeży, które wykonano tu z charakterystycznie wyoblonych kształtek. Wnętrze nowej części przystosowane zostało do funkcji prezbiterium. W ścianie wschodniej wybudowano wnękę na sakramentarium, a w ścianie południowej wymurowano potrójne blendy – sedilla, przeznaczone dla dostojników kościelnych.

W ścianie północnej wymurowano ozdobny portal prowadzący do zakrystii, ujęty dwoma bocznymi blendami z wywyższoną blendą centralną. Wnętrze nowych przęseł nakryto zapewne sklepieniami krzyżowo-żebrowymi. Kolejny etap przebudowy i rozbudowy świątyni podjęli mieszczanie w II połowie XV stulecia. W okresie tym do elewacji zachodniej dobudowana została wieża, do elewacji południowej dobudowano kaplicę, a we wnętrzu założono nowe sklepienia gwiaździste.

W latach trzydziestych XVI wieku, w Sulęcinie, nakazem panujących wprowadzona została religia protestancka, fara miejska została przystosowana do nowej liturgii. Prace związane z tymi wydarzeniami miały miejsce w latach 1544/1545. W ciągu drugiej połowy XVI wieku, wewnątrz świątyni wyposażone zostało w kilka nowych sprzętów. Ufundowano wówczas ambonę oraz empory.

W 1636 roku do północnej elewacji nawy dobudowano drugą kaplicę, której przyziemie wzniesione było z cegły, a szczyty zbudowane były w konstrukcji ryglowej. W tej samej konstrukcji zbudowane były szczyty zakrystii i kaplicy południowej. Wszystkie te budowle były remontowane w 1696 roku. W 1729 roku przeprowadzono gruntowny remont dachów nad nawą i

wieżą. Nad nawą położono wówczas nowy dach, a wieżę nadbudowano o jedną kondygnację w konstrukcji ryglowej, zwieńczając ją barokowym hełmem. W 1767 roku wieżę znowu przebudowano, zastępując drewnianą konstrukcję dwoma murowanymi z cegły kondygnacjami, które przykryto hełmem barokowym.

W 1899 roku przebudowano od podstaw kaplicę północną, a zakrystię i kaplicę południową rozbudowano o jedną kondygnację, zwieńczając je sterczynowymi szczytami w stylistyce neogotyckiej. Do północnej elewacji wieży dobudowano nową, kolistą klatkę schodową, a klatkę przy elewacji południowej przebudowano w stylu neogotyckim.

„Wtedy również gruntownie wyremontowano wewnątrz. Ze ścian zdjęto tynki i na nowo je otynkowano oraz pokryto polichromiami. Dolne partie ścian podłużnych pomalowano w kwadry imitujące kamienne lico, a na ścianie wschodniej namalowano imitację wzorzystych kotar. Na żebrach sklepiennych namalowano wątek ceglany, a na wysklepkach przy przy żebrach ornamenty roślinne/wg. relacji Dethlefsena, w trakcie prac na ścianach i sklepieniach odkryto fragmenty polichromii w postaci ornamentów maswerkowych i roślinnych/. Polichromie wykonał malarz Olbers z Hannoveru. W miejscu dawnej, ceglanej posadzki założono nową, o dekoracyjnych układach. W oknach zamontowano witraże figuralne i geometryczne, a w drzwiach założono nową stolarkę.”²

W tej formie przetrwał kościół do 1945 roku, kiedy na skutek pożaru uległo wypaleniu wewnątrz świątyni, uszkodzone zostały też sklepienia, zwieńczenie wieży, dachy zakrystii i kaplic oraz ich szczyty³. Pozostały jedynie mury obwodowe i trzy kondygnacje wieży, bez hełmu. Wnętrze było całkowicie zagruzowane⁴.

Odbudowa kościoła miała miejsce w latach 1947-1951, kiedy uroczystie poświęcono odbudowany kościół.

---

² „Kościół parafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r.

³ Na podstawie „Inwentaryzacji architektonicznej Kościoła p.w. Św. Mikołaja w Sulęcinie” – praca zbiorowa pod opieką dr inż. arch. H.Rutyny, Szczecin 2003r.

⁴ „Kościół parafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r.

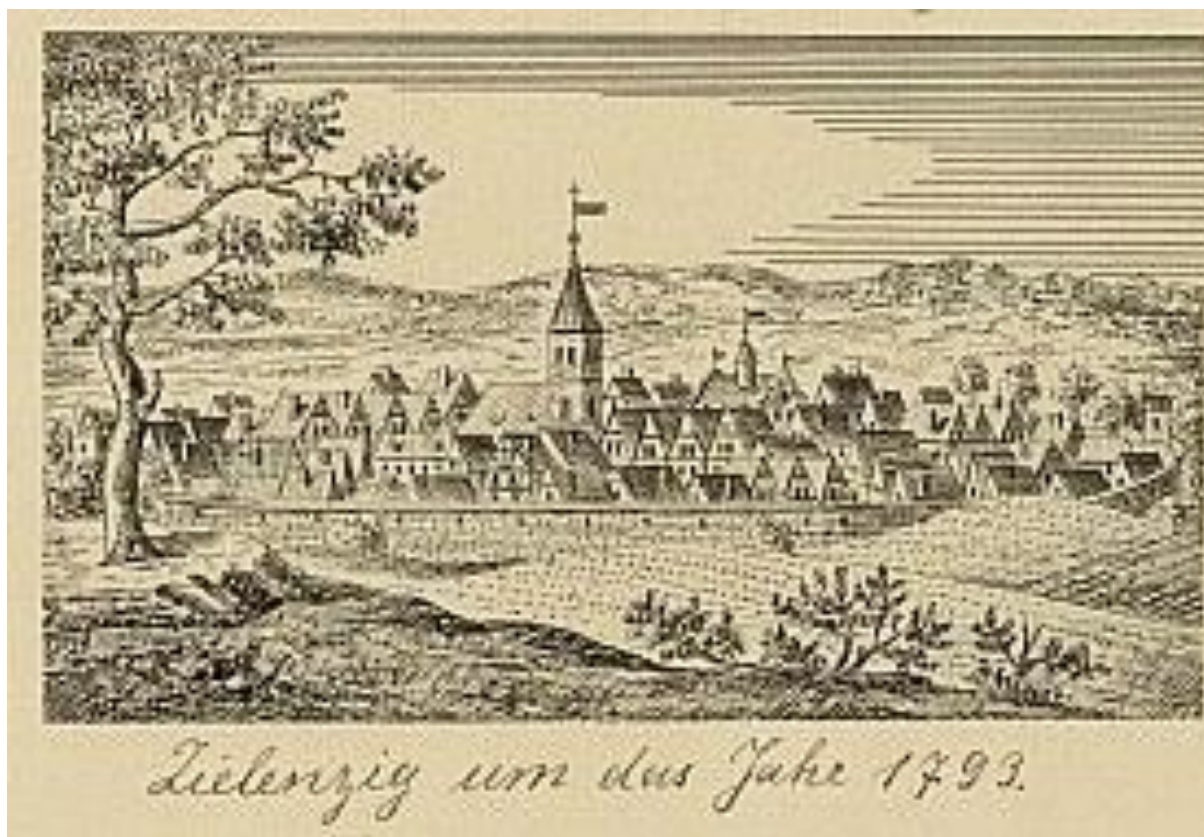
III. IKONOGRAFIA

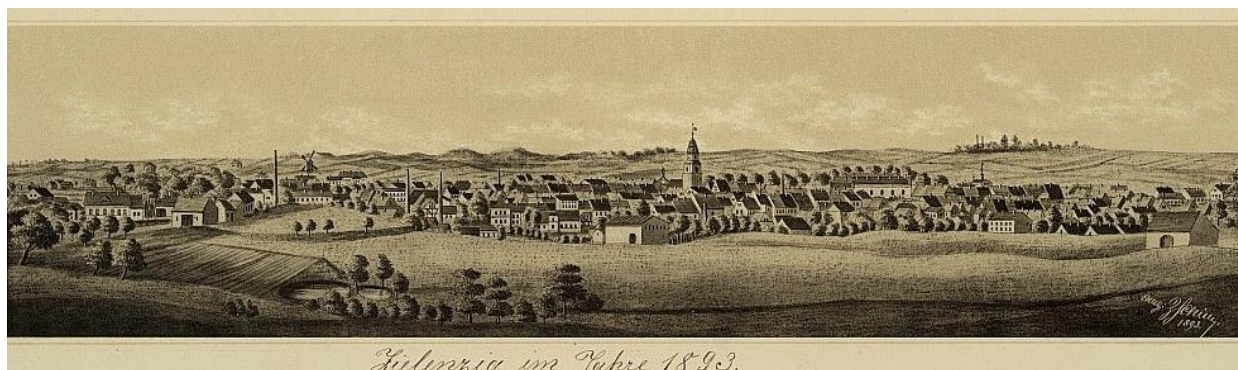
Il.1. Widok miasta 1710-1715, (ryc. D. Petzold, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Z. Herberta w Gorzowie Wielkopolskim)

Il.2. Widok miasta 1710-1715, (ryc. D. Petzold, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Z. Herberta w Gorzowie Wielkopolskim) - fragment.

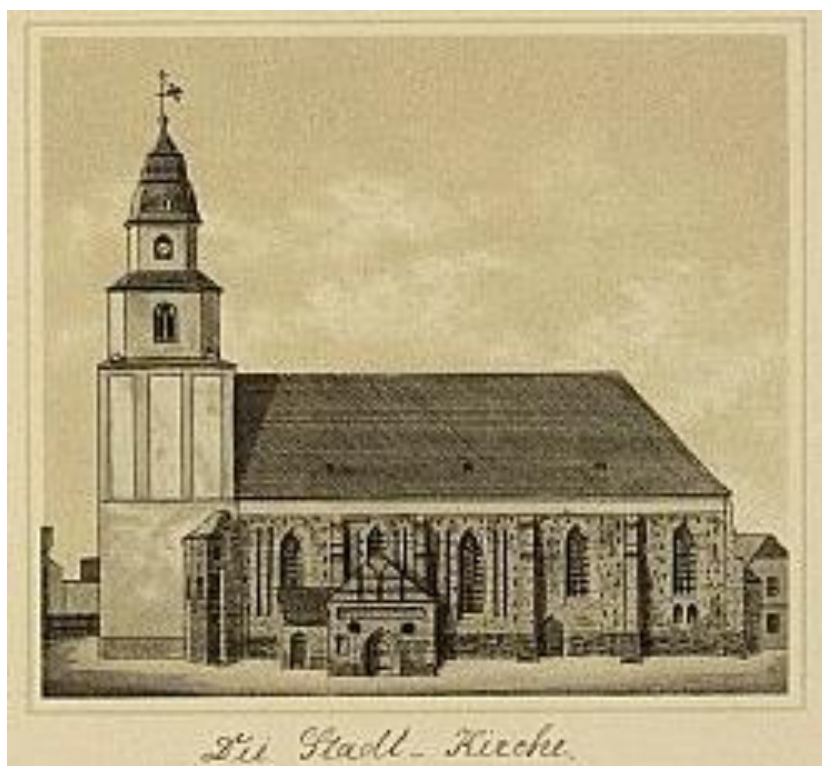
Il.3. Widok z roku 1793 - reprint z roku 1893 (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.4. Widok z roku 1893 .(*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

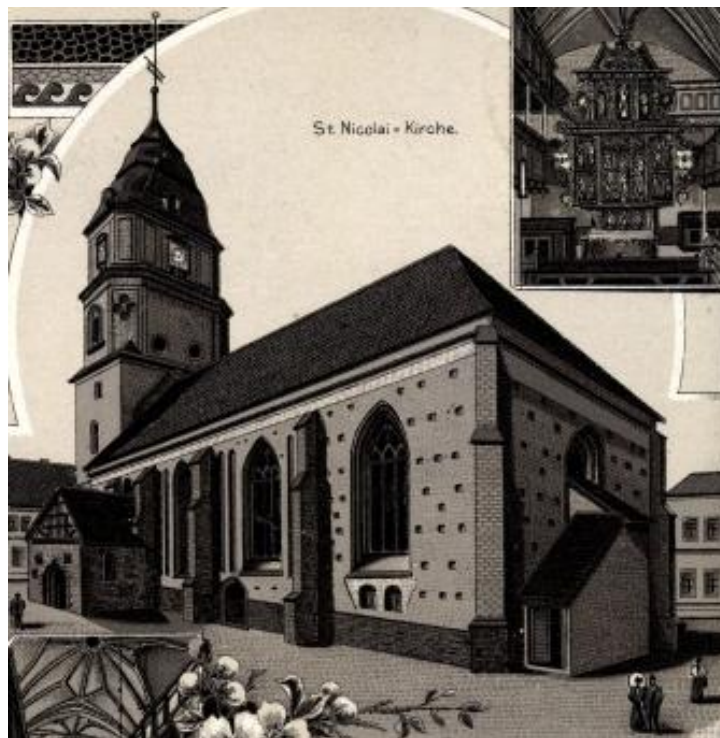
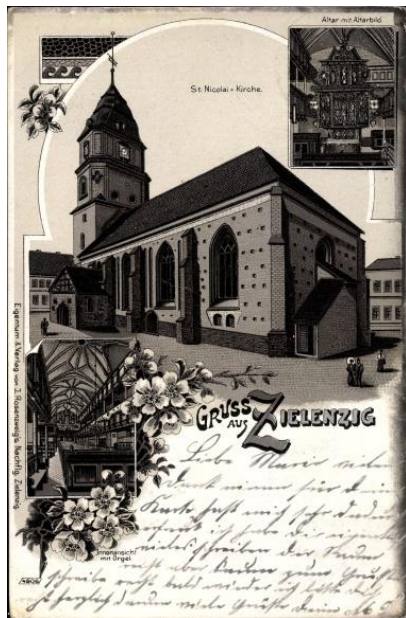

Il.5. Widok z roku 1893 - zbliżenie .(*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.6. Widok z roku 1893 - zbliżenie .(*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

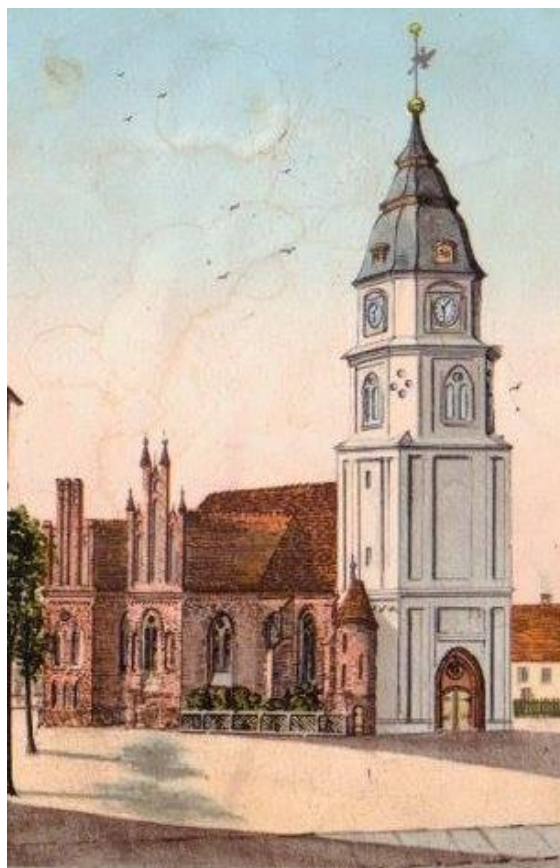
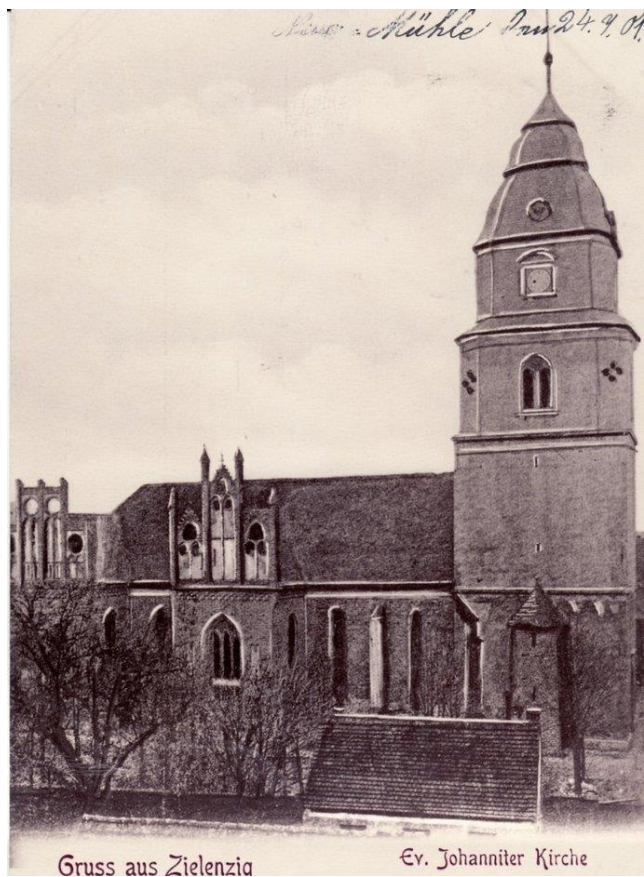

II.7. Widok z roku 1899 (akpool.de) II.8. Widok z roku 1899 – zbliżenie.

II.9,10. Pocztaówka z roku 1899 – zbliżenia.

Il.11. Kościół w 1901 r. (gazetalubuska.pl).

Il.12. Pocztaówka z pocz. XX w. (?) ([Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl](https://www.facebook.com/Sulęcín-stare-zdjęcia-i-Fotografie))

Il.13. Widok kościoła na pocz. XX wieku ([Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl](https://www.facebook.com/Sulęcín-stare-zdjęcia-i-Fotografie))

Il.14. Widok kościoła w 1899 roku. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielonka*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

Il.15. Widok z roku 1925 (*onebid.de*)

Il.16. Widok z początku XX wieku (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.17. Widok wieży przed 1945 rokiem (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

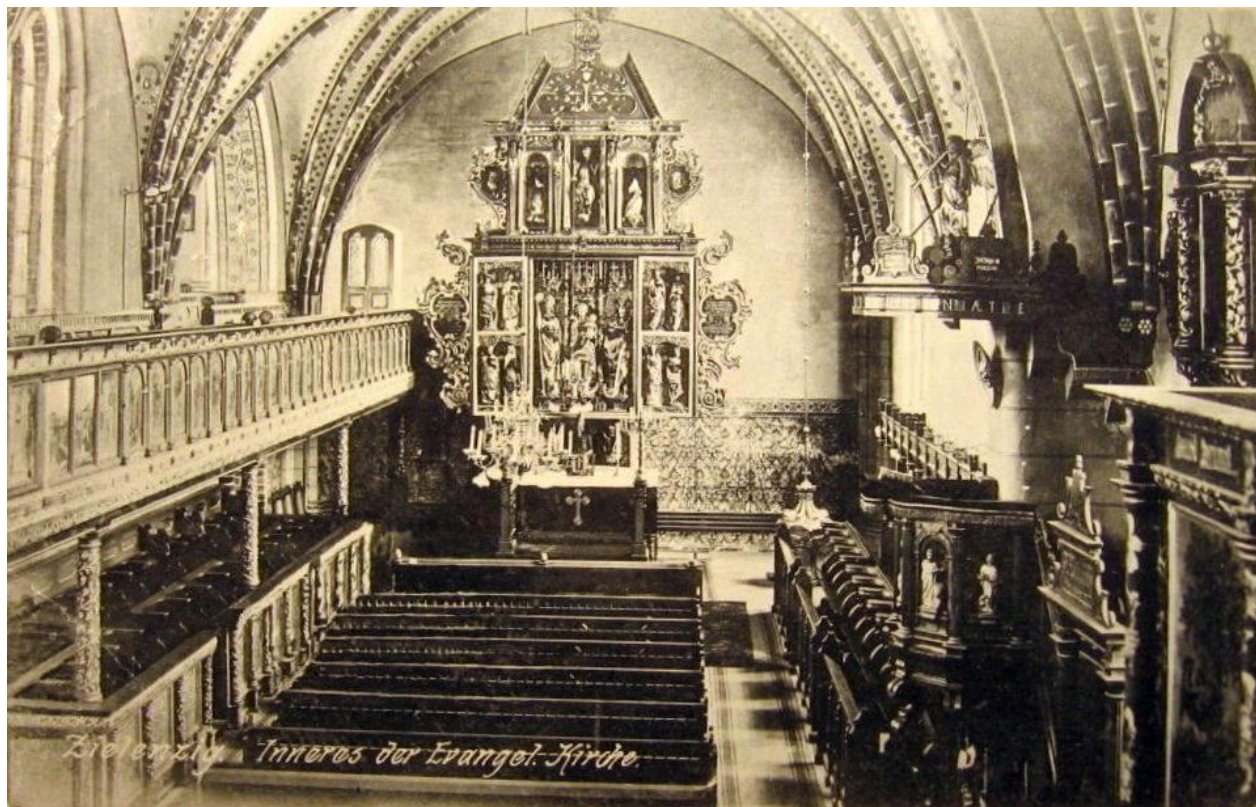
Il.18. Widok kościoła z I połowy XX w. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

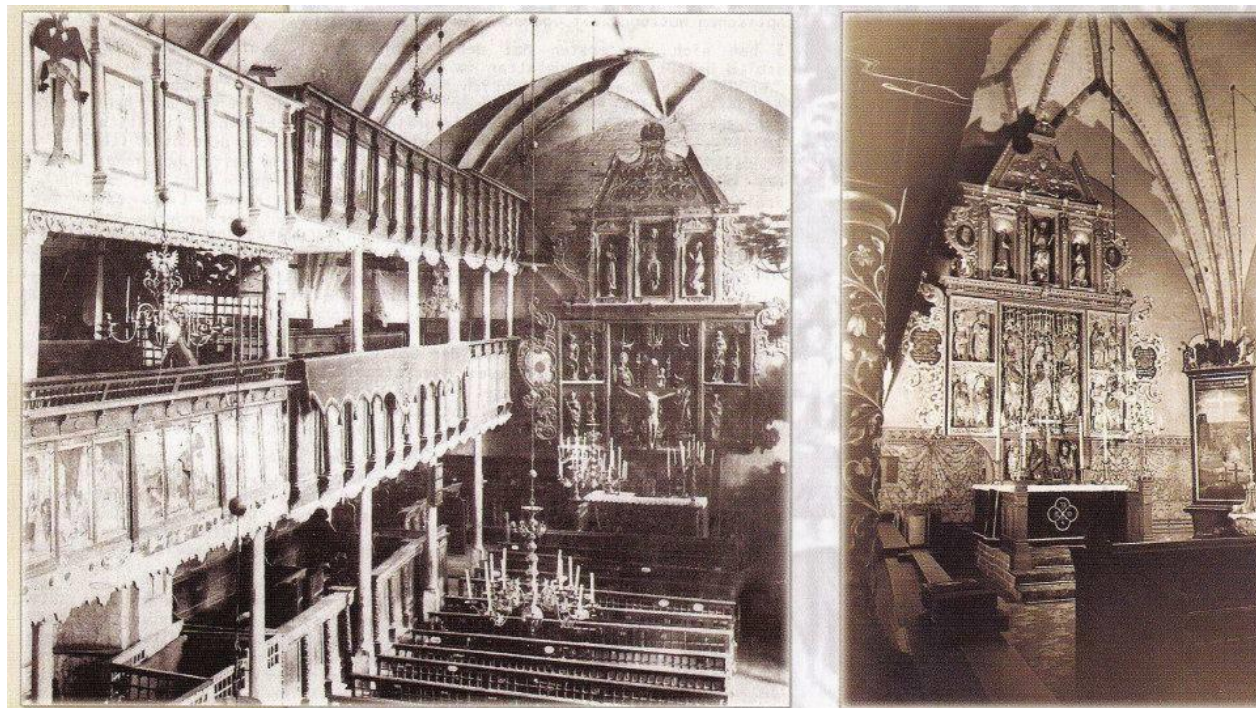
Il.19. Wnętrze kościoła przed 1945r. (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il.20. Wnętrze kościoła ok. 1930 r. (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il.21. Wnętrze kościoła przed 1945r. (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

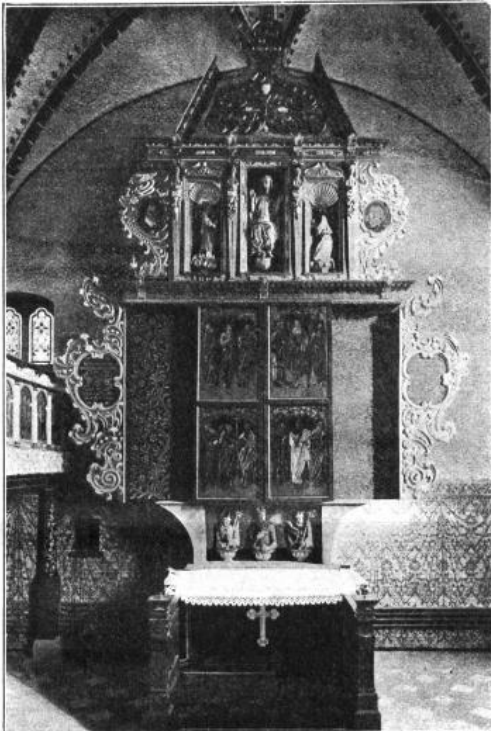

Il.22. Wnętrze kościoła przed 1945r. (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

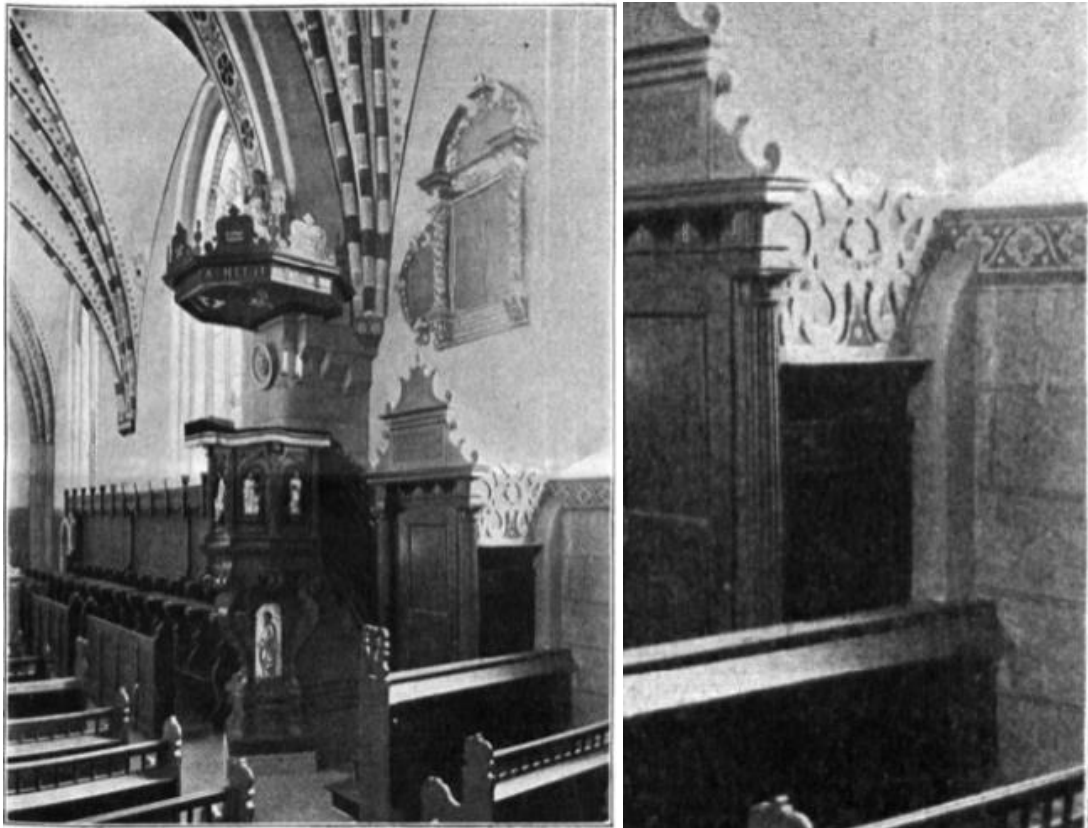

236. Zielonka, Nikolaikirche, Hochaltar, geöffnet

Il.23,24. Wnętrze kościoła przed 1945r. (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il.25. Wnętrze w 1902 r - Dethlefsen (digizeitschriften.de)

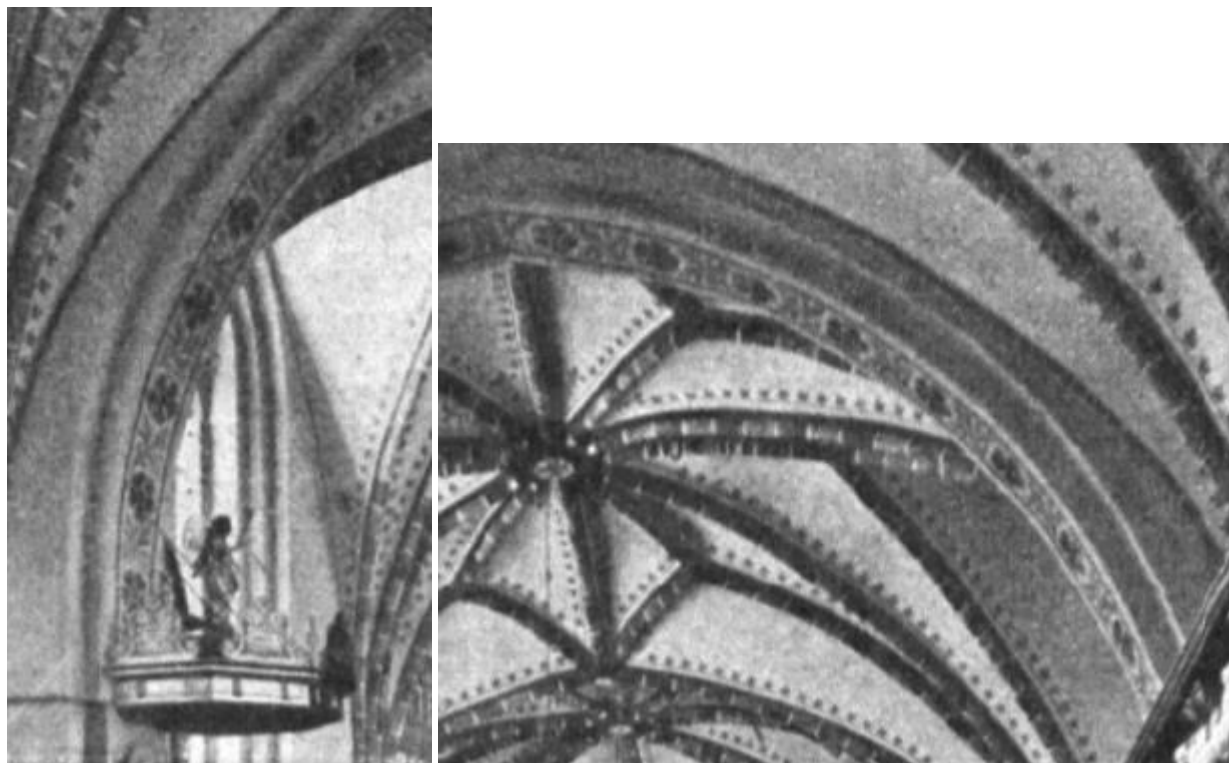

Il. 26,27. Wnętrze kościoła w 1902 r. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielenzig.*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

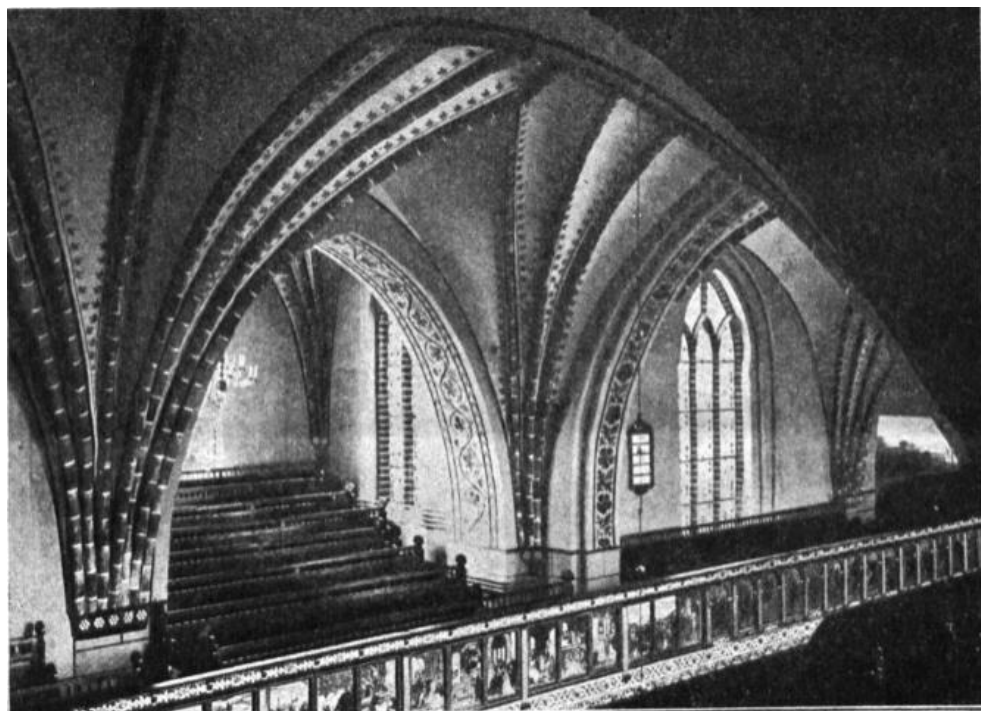

Il. 28. Wnętrze kościoła w 1902 r. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielenzig.*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

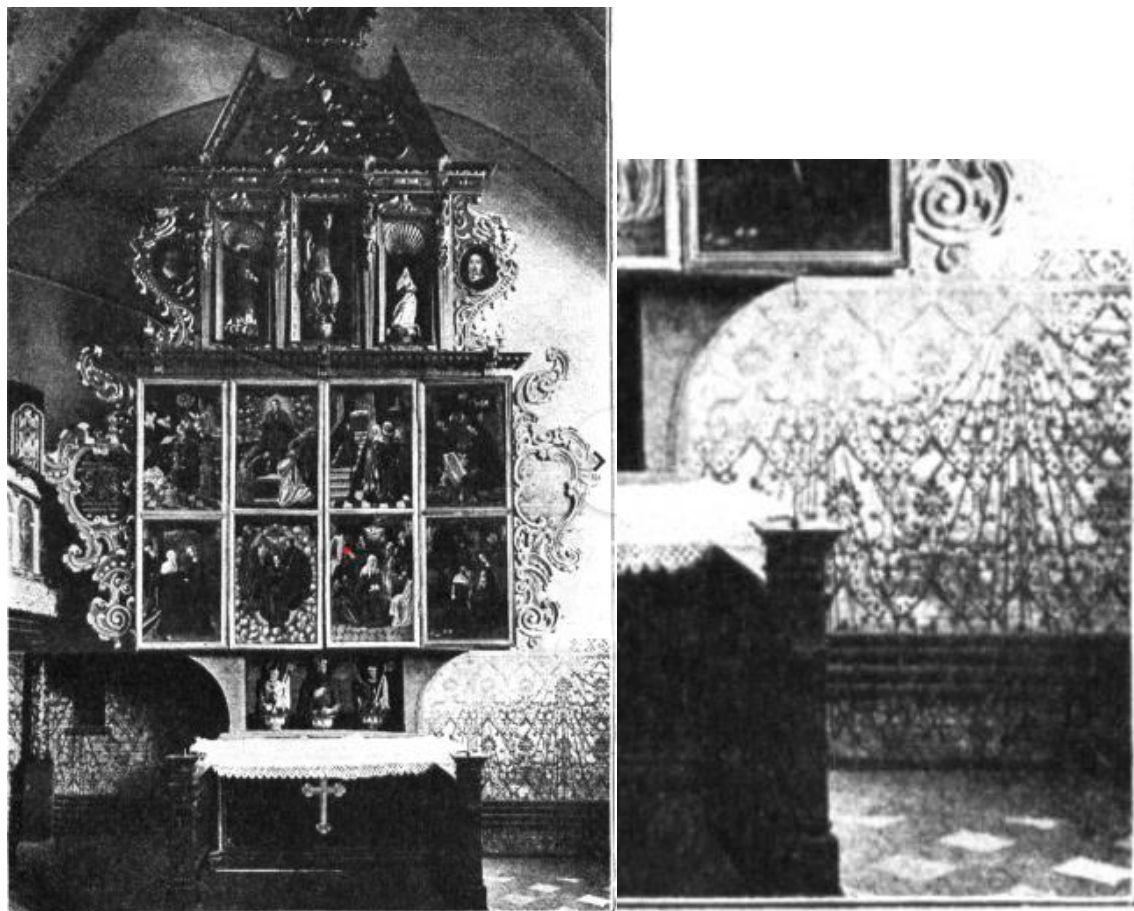

Il.29,30. Wnętrze kościoła w 1902 r. – detale. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielenzig.*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

Il.31. Wnętrze kościoła w 1902 r. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielenzig.*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

Il.32,33. Wnętrze kościoła w 1902 r. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielenzig.*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

Il.34. Wnętrze kościoła w 1902 r. – detale. (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielenzig.*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

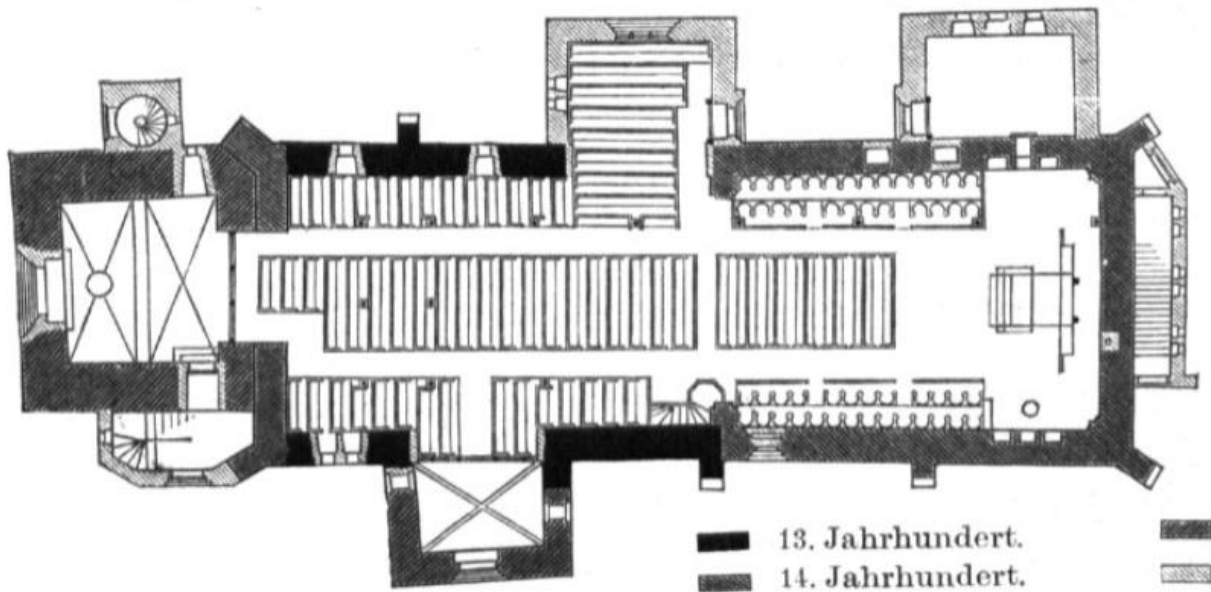

Abb. 6. Grundrifs zu ebener Erde.

Il.35. Rozwarstwienie chronologiczne kościoła (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielonka*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

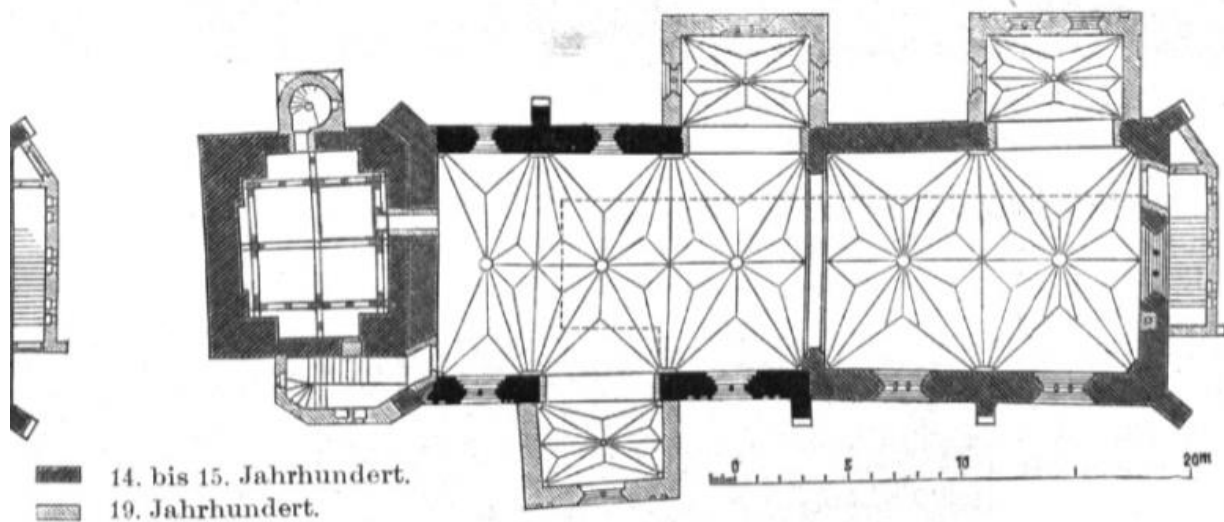

Abb. 7. Oberer Grundrifs.

Il.36. Rozwarstwienie chronologiczne kościoła (*Die Wiederherstellung der ehemaligen Johanniterkirche in Zielonka*, R. Dethlefsen, Dei Denkmalpflege, Berlin, 1902)

PO 1945 ROKU

Il. 37. Zdjęcie kościoła z 1945 r. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il. 38. Fragment fotografii z 1947. (*fotopolska.eu*)

Il.39. Fragment fotografii z 1947 r. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.40. Fragment fotografii z 1946/1947 r. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.41. Zdjęcie z lat 1947-1949 ((Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il.42. Zdjęcie z lat 1947-1949 ((Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il.43. Fotografia z lat 1947/1949 (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.44. Zdjęcie z końca lat 40-tych XX wieku. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il. 46. 1961 – Widoczne jeszcze zachowane tynki na wieży. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il. 47. 1961 – Widoczne jeszcze zachowane tynki na wieży. (*Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il.48. 1962 – widoczne zachowane tynki na wieży. (*Sulecin -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl*)

Il. 49. Lata 60-te, z archiwum Stefana Wiernowolskiego (*sulecin.naszemiasto.pl*)

Il.50. Rok 1963 (allegro.pl)

Il. 52. Około 1964/1965 ((Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

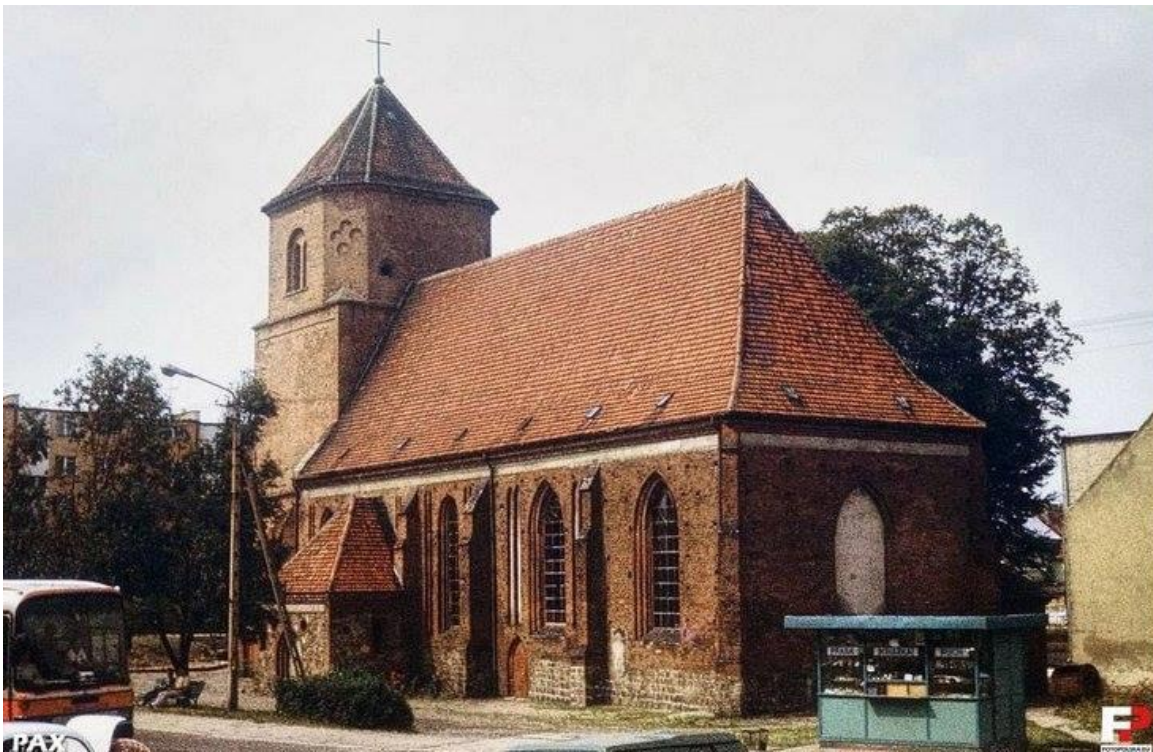
Il. 53. Lata 60-te XX w? (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il. 54. Rok 1975 (myvimu.com)

Il.55. Rok 1980 (Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)

Il.56. Lata 80-te XX w. (fotopolska.eu)

Il. 57. Wnętrze kościoła w latach 1947-1951. *(zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)*

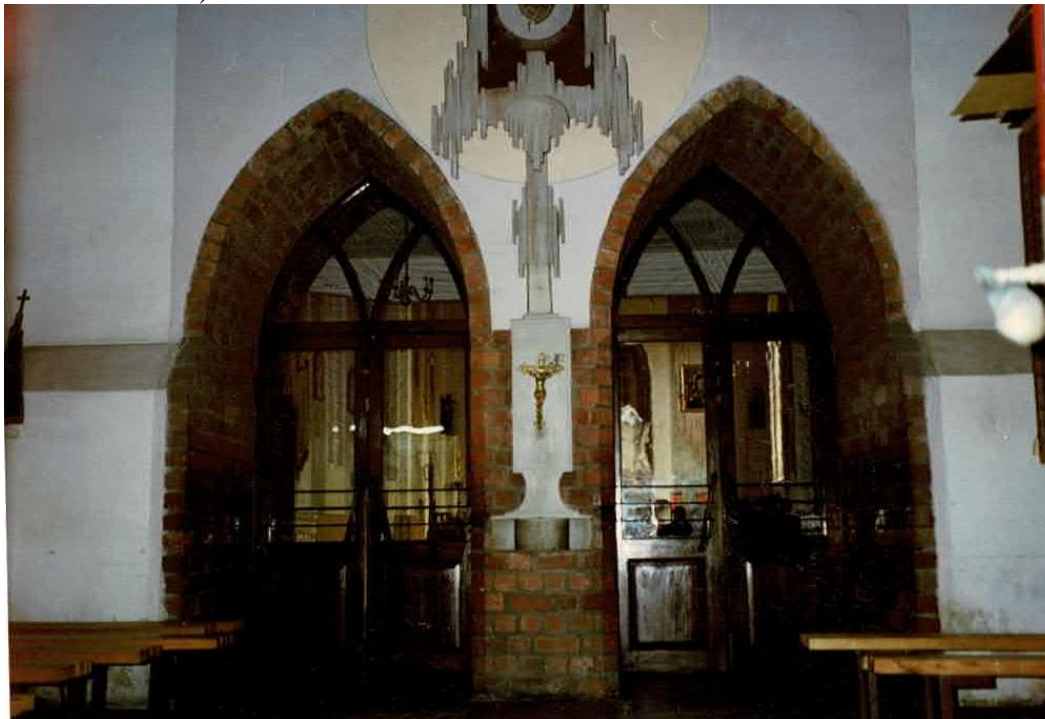
Il. 58. Ołtarz na początku lat 60-tych *(Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)*

Il. 59. Fotografia z 1989 r. – w tle widoczny ówczesny wystrój kościoła. *(Sulęcín -stare zdjęcia i Fotografie, facebook.pl)*

Il.60. Wnętrze kościoła w 1998 r. (*Kościół proparafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich*”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r)

Il.61. Wnętrze kościoła w 1998 r. (*Kościół proparafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich*”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r)

Il.60. Wnętrze kościoła w 1998 r. (*Kościół proparafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich*”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r)

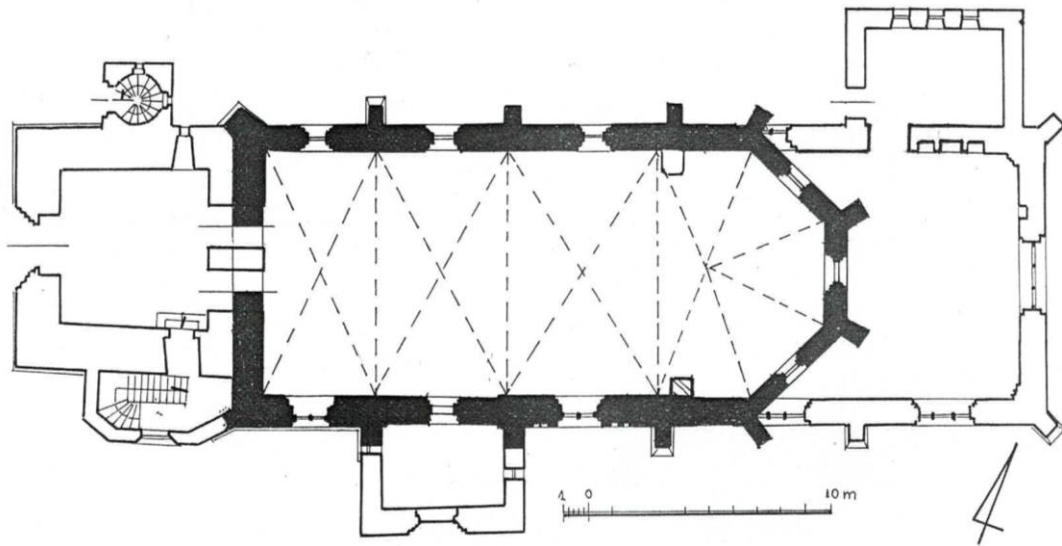
Il.60. Wnętrze kościoła w 1998 r. (*Kościół proparafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich*”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998

IV. CHRONOLOGIA BUDOWY I PRZEMIAN ARCHITEKTONICZNYCH DO 1945 R.

Na podstawie wcześniejszych badań oraz ikonografii.

Faza I – XIII w.

Budowa pierwszego kościoła - kościół jednonawowy, bezwieżowy, wykonany z cegły i ciosów granitowych w obrębie cokołu.

Rzut z zaznaczonym zasięgiem pierwszego kościoła.⁵

FAZA II - II poł. XIV w.

Rozbudowa świątyni o jedno przęsło w kierunku wschodnim, budowa zakrystii (cokół kamienny).

⁵ „Kościół parafialny Św. Mikołaja. Dokumentacja historyczno-architektoniczna i program prac konserwatorskich”, K. Kalita -Skwirzyńska, Szczecin 1998r

FAZA III – II połowa XV w.

Budowa wieży i kaplicy południowej, wymiana sklepień wewnątrz kościoła na gwiaździste. Wieża zbudowana jako dwuczłonowa z hełmem stożkowym.

Wieża z hełmem w formie XV-wiecznej. (Widoczna jeszcze na rycinie z ok.1710 r.)

Forma XV-wiecznej kaplicy południowej na rycinach z końca XIX w.

FAZA IV – 1544/1545, 1581

Przystosowanie wnętrza do liturgii protestanckiej – budowa empor.

FAZA V- XVII w.

Trzykrotny remont kościoła –przebudowa empor⁶, pozostały zakres nieznany.

1636 – do północnej elewacji dobudowano drugą kaplicę, z przyziemiem z cegły i szczytami w konstrukcji ryglowej.

FAZA VI – 1729

Nadbudowa wieży o jednakondygnację (w konstrukcji ryglowej) zwieńczenie hełmem barokowym, nowy dach nad nawą.

Na rycinie z 1793 roku widoczny kościół z nadbudowaną wieżą i nowym hełmem, prawdopodobnie z fazy VI.

---

⁶ Informacje z matrykuły kościelnej z 1745 r. oraz z dokumentu z 1767 r. umieszczonego w kuli wieńczącej wieżę.

FAZA VII - 1767

Ponowna przebudowa wieży – drewniana konstrukcja zastąpiona dwoma murowanymi kondygnacjami nowym hełmem.

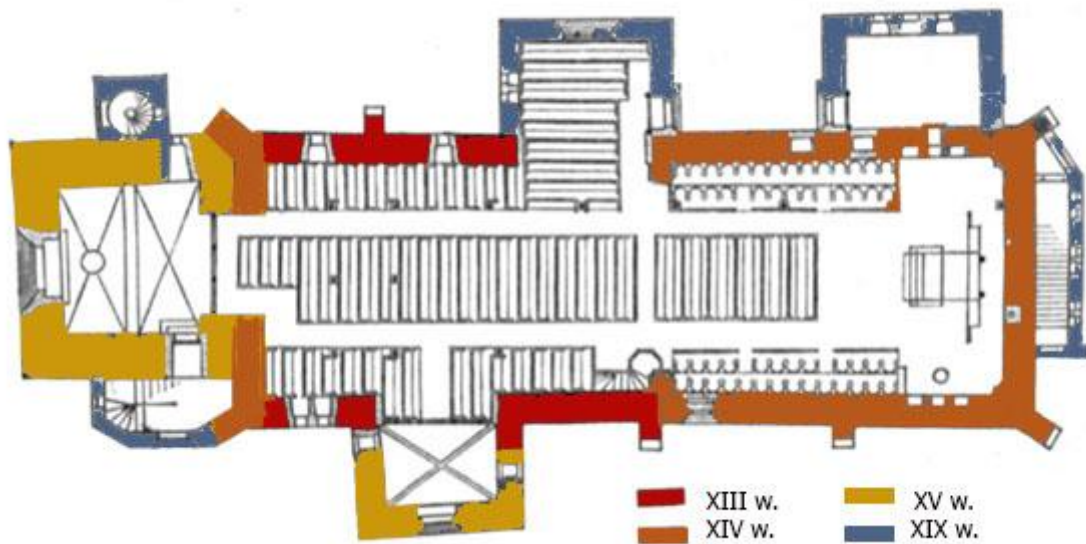
Rycina z 1893 – widoczna forma wieży z hełmem z fazy VII.

FAZA VIII – 1887

Wymiana pokrycia hełmu na wieży, wymiana tynków na wieży.

FAZA IX – 1899

Gruntowny remont kościoła - przebudowa od podstaw kaplicy północnej, nadbudowa kaplicy południowej i zakrystii o jedną kondygnację, dobudowa kolistej klatki schodowej przy ścianie północnej wieży, przebudowa klatki schodowej przy elewacji południowej w stylu neogotyckim, gruntowny remont wnętrza.

Rozwarstwienie chronologiczne kościoła.

V. ANALIZA WYSTROJU MALARSKIEGO WNETRZA KOŚCIOŁA PRZED 1945 r. – na podstawie zachowanej ikonografii

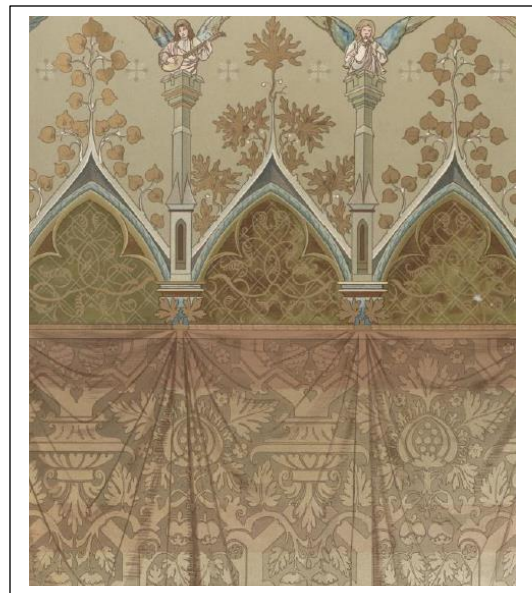
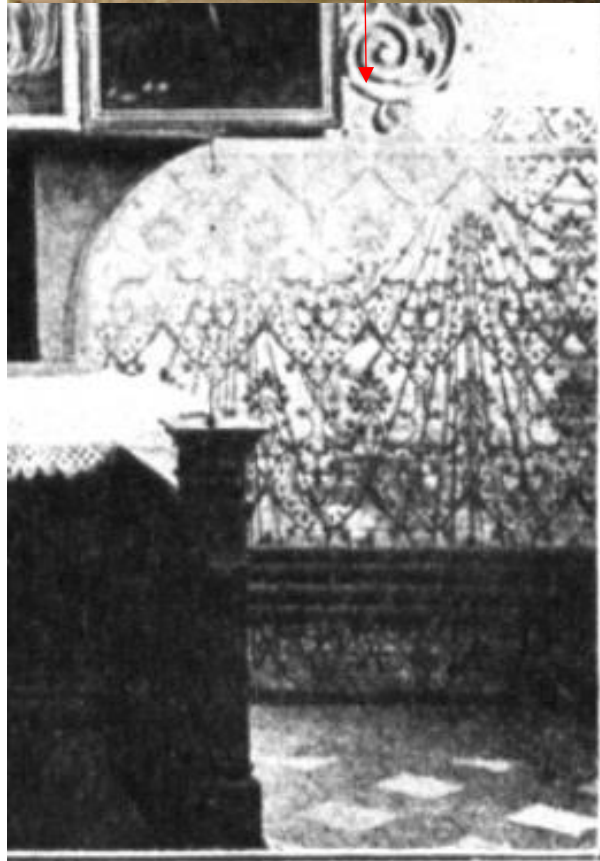
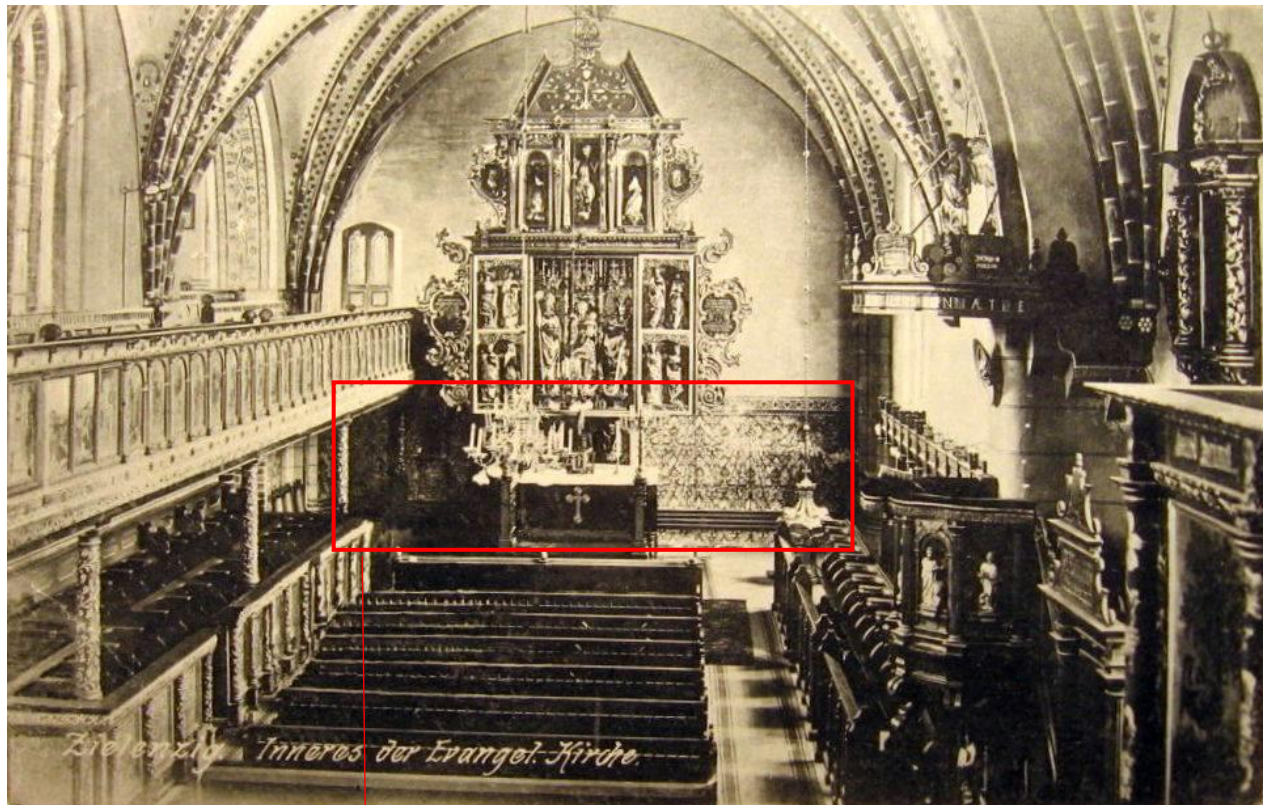
W 1899 roku został przeprowadzony gruntowny remont kościoła. W zakresie wnętrza kościoła wykonano nowe tynki oraz wykonano nową dekorację malarską. Na zdjęciach archiwalnych widoczne są zachowane do 1945 roku detale tego wystroju.

W prezbiterium ściana wschodnia posiadała dekorację - lamperię o formie tkaniny/kotary z bogatą ornamentyką i bordiurą wieńczącą ze zgeometryzowanym motywem kwiatowym. Ten rodzaj dekoracji występował jedynie na ścianie wschodniej. Na pozostałych ścianach nawy wykonano imitację ciosów kamiennych/ boniowania, przebiegająca w dolnej partii ścian – do wysokości parapetów okiennych. Boniowanie zwieńczone było bordiurą, analogiczną do zastosowanej w przypadku kotary na ścianie wschodniej prezbiterium.

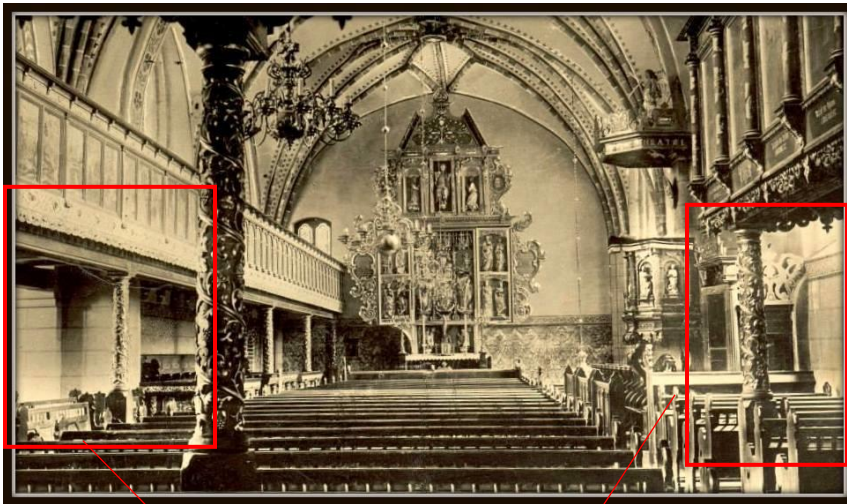
Bogatą dekorację posiadały również nie istniejące obecnie sklepienia. W obrębie poduczy ciągnęły się pasy z ornamentami o motywach roślinnych. Wysklepki przy krawędziach były dekorowane ornamentami z motywami geometrycznymi i kwiatowymi, a żebra malowane były w zapewne kolorowe podziały imitujące cegłę.

Ściany ponad lamperią, jak wynika ze zdjęć posiadały jasną kolorystykę.

Dekoracja malarska wnętrza kościoła w Sulęcinie odpowiadała ówczesnej – XIX-wiecznej stylistyce, nawiązującej do stylu gotyckiego. Zrealizowany w 1899 roku projekt wnętrza odpowiadał ówczesnym trendom i czerpał zapewne z popularnych i dostępnych w drugiej połowie XIX wieku katalogów wzorów.

Podobne rozwiązanie wystroju ścian zawarte w XIX-wiecznym wzorniku dekoracji (*Decorative Malereien in gothischem Stile nach Ausführungen und Entwürfen von Prof. Schaper, gezeichnet von P. Eichholz, Stuttgart, Berlin, Leipzig, Union Deutsche Verlagsanstalt, 1896*)

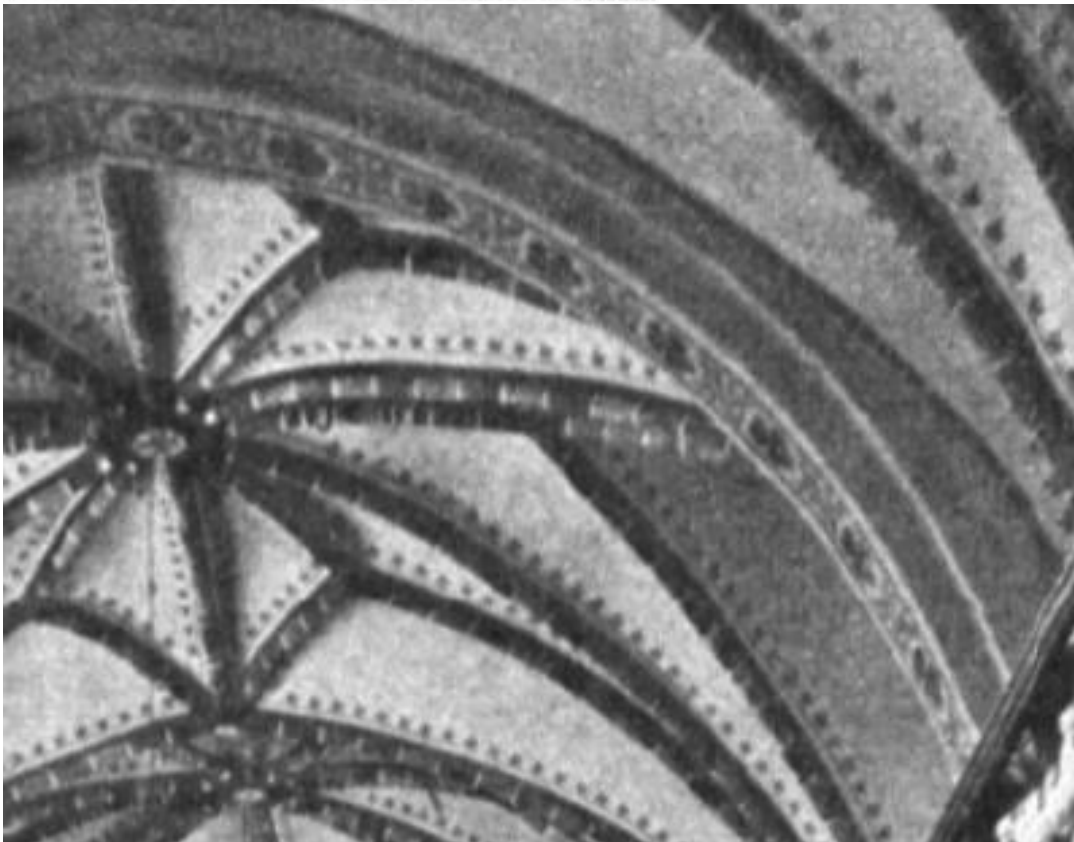
Widoczny wystrój ścian kościoła – boniowanie w obrębie lamperii, zwieńczone bordiurą z ornamentem.

Podobne rozwiązanie wystroju ścian zawarte w XIX-wiecznym wzorniku dekoracji (*Decorative Malereien in gothischem Stile nach Ausführungen und Entwürfen von Prof. Schaper, gezeichnet von P. Eichholz, Stuttgart, Berlin, Leipzig, Union Deutsche Verlagsanstalt, 1896*)

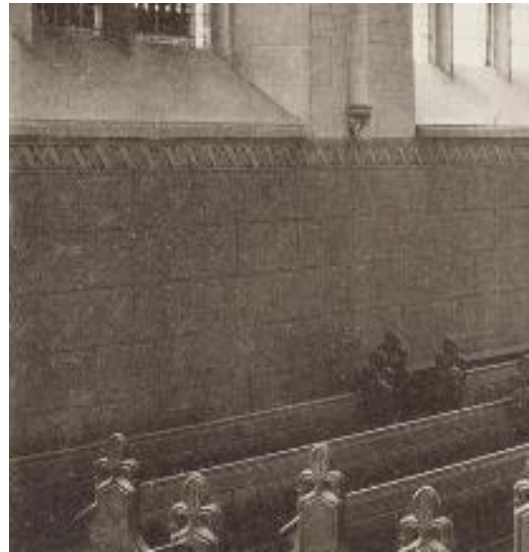
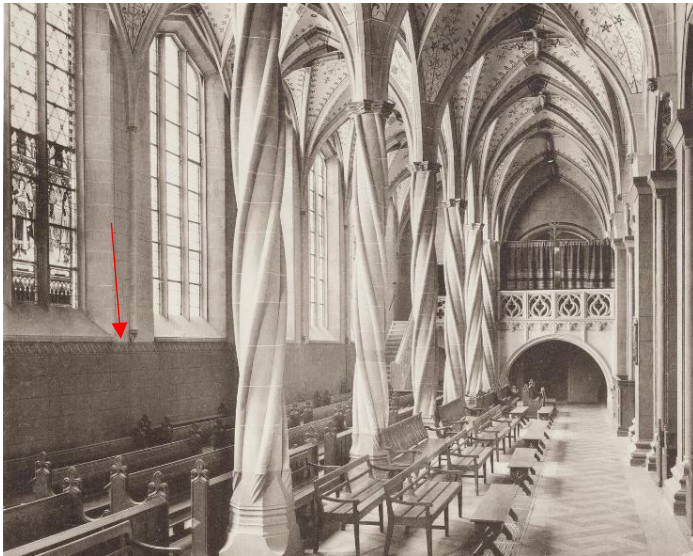

Na zdjęciach archiwalnych dobrze widoczna jest dekoracja sklepienia – układ ornamentów w obrębie wysklepek i podłuczy.

Podobne rozwiązanie wystroju ścian w formie lamperii z imitacją ciosów kamiennych i bordiurą – katedra św. Blasiusa w Braunschweig (*Motive der mittelalterlichen Baukunst in Deutschland Motive der mittelalterlichen Baukunst in Deutschland*, Ernst Wasmuth G.m.b.H., Berlin, 1896)

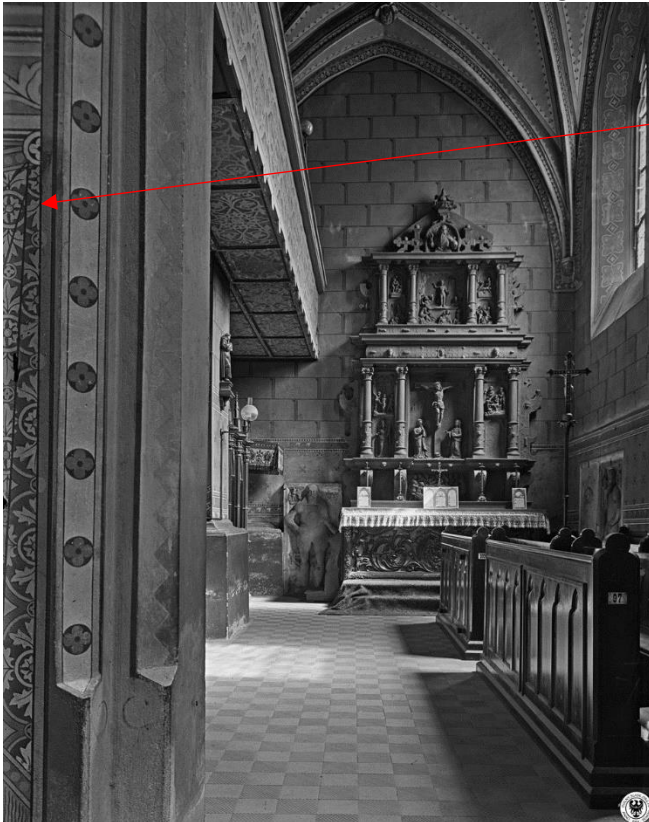
Dekoracja malarska w formie kotary oraz ciosów kamiennych - kościół św. Piotra i Pawła w Brunshwiku(*Motive der mittelalterlichen Baukunst in Deutschland Motive der mittelalterlichen Baukunst in Deutschland*, Ernst Wasmuth G.m.b.H., Berlin, 1896)

Motyw wzorzystej kotary w części prezbiterialnej – klasztor pocysterski w Goslar (*Motive der mittelalterlichen Baukunst in Deutschland* *Motive der mittelalterlichen Baukunst in Deutschland*, Ernst Wasmuth G.m.b.H., Berlin, 1896)

Kościół Św. Piotra i Pawła w Ostseeheilbad, Zingst (www.ev-kirche-zingst.de)

Dekoracja malarska w formie kotary

Wnętrze kościoła w Paczkowie.

XIX-wieczny wzornik kolorystyki dla aranżacji wnętrz stylu gotyckim (*Dekorative Wandmalerei des Mittelalters*, Verlag von Paul Neff, Stuttgart, 1883)

VI. OPIS OBIEKTU

OPIS:⁷

RZUT

Obrys przyziemia rozczłonkowany. Korpus nawy i prezbiterium wzniesione na planie wydłużonego prostokąta o wymiarach 3400 x 1280 cm; zachodnia część pierwotna (nawy) dłuższa o ok. 130cm. Ściany długie korpusu opięte przyporami. Po południowej stronie korpusu- w środkowym przęśle międzypryporowym – przybudówka (kaplica) na rzucie prostokąta o wymiarach 700 x 480 cm. Wieża przy zachodniej ścianie nawy, wzniesiona na rzucie prostokąta – 990 x 930 cm. Po jej północnej i południowej stronie przybudówki z klatkami schodowymi, pierwsza na rzucie kwadratu o boku 270 cm, druga, od strony południowej trójbocznie zamknięta. Czynne wejście w południowej ścianie prezbiterium, przeprute w zachodnim przęśle. Wejścia do wieży, przybudówki północnej (zakrystii) i północnej przybudówki wieży od strony zachodniej; do południowej przybudówki wieży od południa.

BRYŁA

Bryła jest rozczłonkowana; jej poszczególne elementy są zróżnicowane wysokościowo. Cechą charakterystyczną tego obiektu jest scalenia w jedną bryłę korpusu nawowego i prezbiterium – forma leżącego, wydłużonego prostopadłościanu, nakrytego wysokim dachem trzypołaciowym. Wysokość całkowita ok. 1900 cm; stosunek wysokości dachu jak 9:10. Południowa przybudówka nawy (kaplica) obecnie prostopadłościenna, jednokondygnacyjowa, nakryta wysokim dachem trzypołaciowym, sięgającym wysokości ok. 900 cm; stosunek wysokości ścian do wysokości dachu jak 1:1. Wieża ma obecnie formę zestopniowanego, trzysegmentowego korpusu (w najwyższej kondygnacji narożniki ścięte), nakrytego niewysokim dachem namiotowym. Wysokość całkowita ok. 3200 cm. Południowa przybudówka wieży w formie stojącego graniastosłupa o podstawie wieloboku; dach pięciopołaciowy, namiotowy. Wysokość całkowita ok. 920cm; stosunek

---

⁷ Opis powtórzono za Białą Kartą Zabytku, opracował: Waldemar Witek, BSIDK Szczecin, 1996r.

wysokości ścian do wysokości dachu jak 2:1. Północna przybudówka prezbiterium – prostopadłościenna z trzypołaciowym dachem; wysokość całkowita ok. 780 cm, stosunek wysokości ścian do wysokości dachu jak 5:6. Kościół jest obiektem jednokondygnacyjnym (wieża o podziale 5-kondygnacyjnym), posiadający przypuszczalnie krypty pod posadzką, Poddasze nieużytkowe. Wysokość całkowita Sali kościelnej (od posadzki po strop) ok. 910 cm.

ELEWACJE

Omawiany kościół należy do późnogotyckich świątyń farnych, bez wyodrębnionego prezbiterium. Fragmenty muru kamiennego widoczne w elewacjach długich pochodzą ze starszej XIII-wiecznej świątyni. Elewacje ścian długich korpusu nawowego 3-osiowe; prezbiterium 2-osiowe; elewacja wschodnia (prezbiterium) 1-osiowa. Elementami poziomego ukształtowania elewacji są: Kamienny (wysoki) cokół, zestopniowane ceglane podokienniki, otynkowany i wklęsły fryz pasowy, schodkowy gzyms wieńczący. Pionowy podział elewacji zaakcentowany rytmem dwustopniowych przypór, a w elewacji południowej również pasami smukłych i otynkowanych blend. Elewacje przybudówki południowej o podobnej artykulacji architektonicznej (z otynkowanym fryzem i schodkowym gzymsem podokapowym); elewacja południowa zaakcentowana obecnie zablendowanym – uskokowym portalem ostrołukowym. Wieża zestopniowana, segmenty rozdzielone prostymi gzymśami; po II wojnie światowej usunięto kondygnację zegarową zwieńczoną wysokim hełmem. W przyziemiu elewacji zachodniej występuje uskokowy portal ostrołukowy, zaś w najwyższej kondygnacji umieszczone biforialne otwory okienne i koliste blendy. Faktura i kolorystyka odzwierciedla naturalne walory użytego budulca – cegły ceramicznej i łamanej kostki granitowej.

WNĘTRZE

Wnętrze na skutek wojennych zniszczeń i pospiesznej odbudowy ma wtórny charakter zarówno w zakresie podziałów formalnych jak i wyposażenia. Obecnie ściany wewnętrzne o współczesnym malarsko-tynkarskim wystroju, faktura tynków zróżnicowana. Na północnej ścianie prezbiterium figuralne wyposażenia: św. Mikołaja (cała postać) i trzech kobiet (popiersia w owalnych polach). Na ścianie południowej alegoryczne przedstawienia związane z millenium chrztu polski. Na północnej ścianie nawy malowidło przedstawiające św. Piotra. W kaplicy południowej malowidło z wyobrażeniem figuralnym – adoracja obrazu Matki Boskiej częstochowskiej. Przy zachodniej

ścianie szczytowej empora muzyczna o konstrukcji stalowo-betonowej. Balustrada empory pełna, murowana, dzielona prostym listwowaniem.

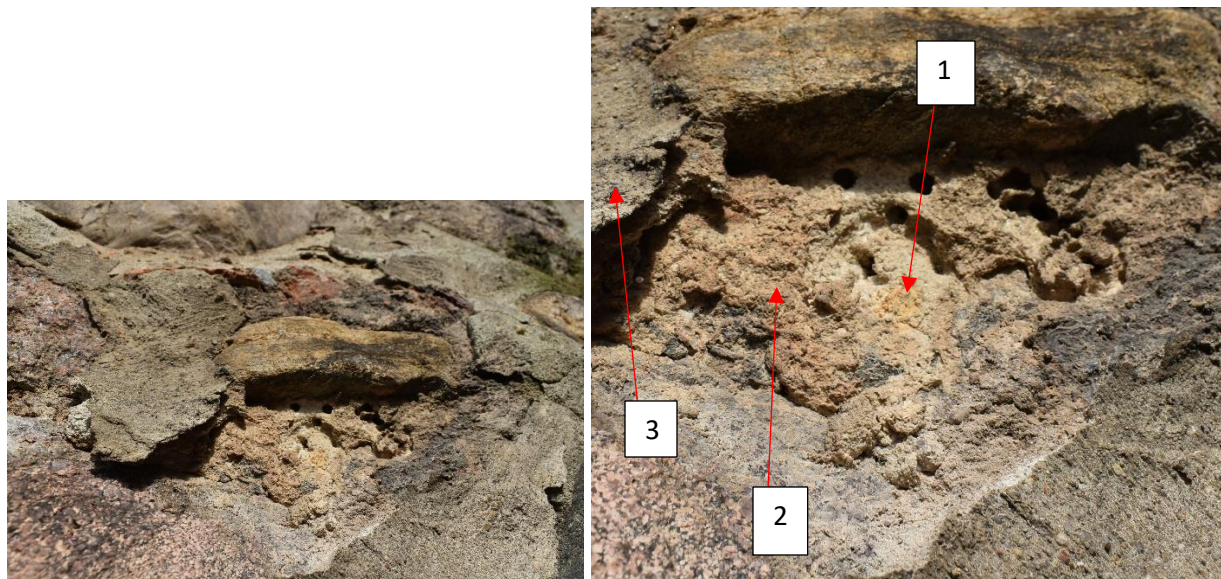
VII. TECHNIKA ORYGINAŁU

VII.1. BADANIA STRATYGRAFICZNE

VII.1.1. ELEWACJE

W celu ustalenia techniki oryginału oraz identyfikacji nawarstwień wtórnych przeprowadzono badania stratygraficzne, polegające na wykonaniu odkrywek sondażowych w wybranych miejscach elewacji. Najbardziej miarodajne sondy przedstawiono w tabelach.

Odkrywka nr 1 -wieża, ściana południowa, wys. ok.1,9m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	II poł XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa jasna, kremowa	.....
2		I	II poł XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
3		II	II poł XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano trzy rodzaje zapraw:

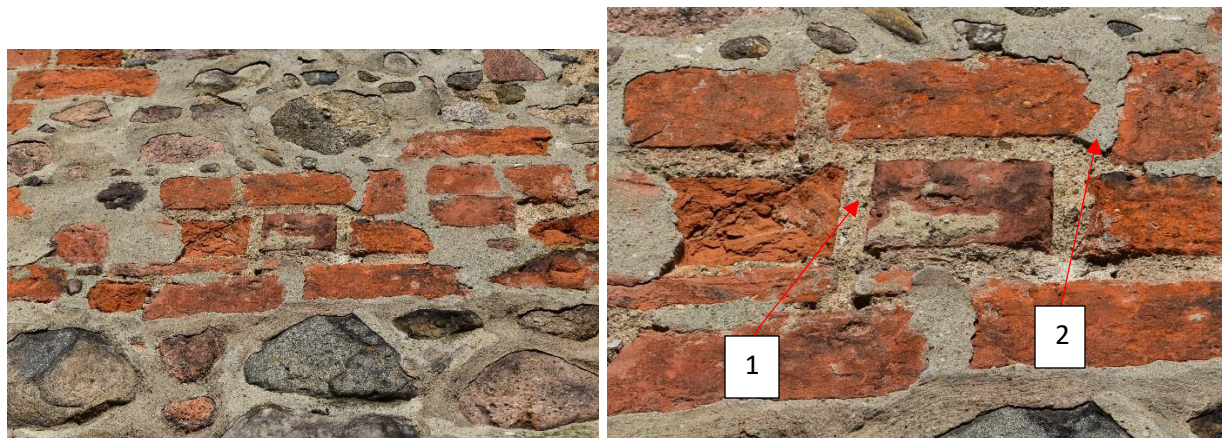
1 – Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym z dodatkiem kruszywa w postaci niewielkich kamyczków rzecznych wielkości do ok. 5 mm. Barwa zaprawy jasna, kremowa.

2- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na dużą zawartość związków ilastych/gliny.

3 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 2 – południowa ściana wieży, wy. Ok. 2,5 m

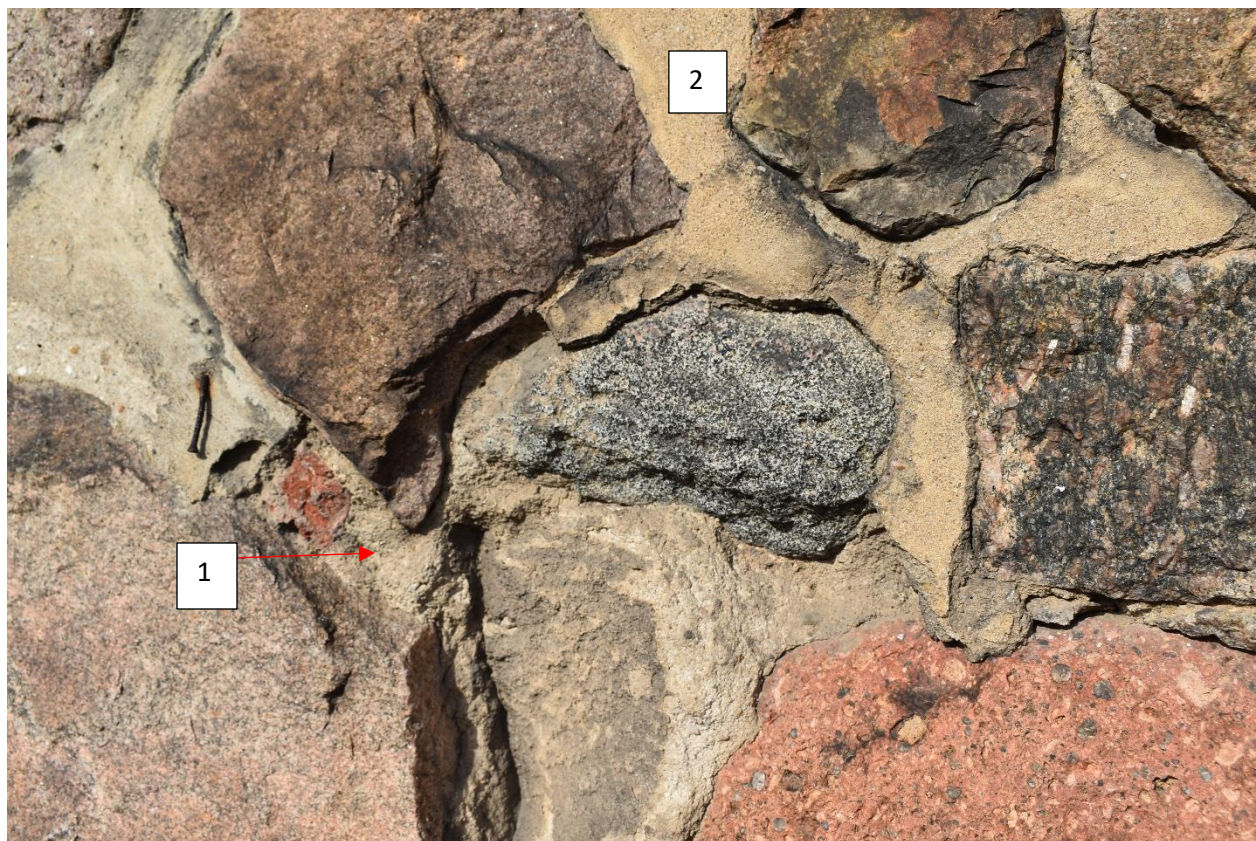
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	II poł. XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	II poł. XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na dużą zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 3 – południowa ściana kaplicy południowej

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	II poł. XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	XIX/XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na dużą zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 4 – korpus, elewacja południowa, 3 przeszło od strony zachodniej, wys. ok 1,8 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Przełom XIX/XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna malowana na kolor ugrowy	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na dużą zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 4- korpus, elewacja południowa, 3 przeszło od strony zachodniej, wys. ok 1,8 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Przełom XIX/XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna malowana na kolor ugrowy	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, szaro -różowo-ugrowa z widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa wapienno-piaskowa z domieszką cementu malowana na kolor ugrowy.

Odkrywka nr 5 – korpus, elewacja południowa

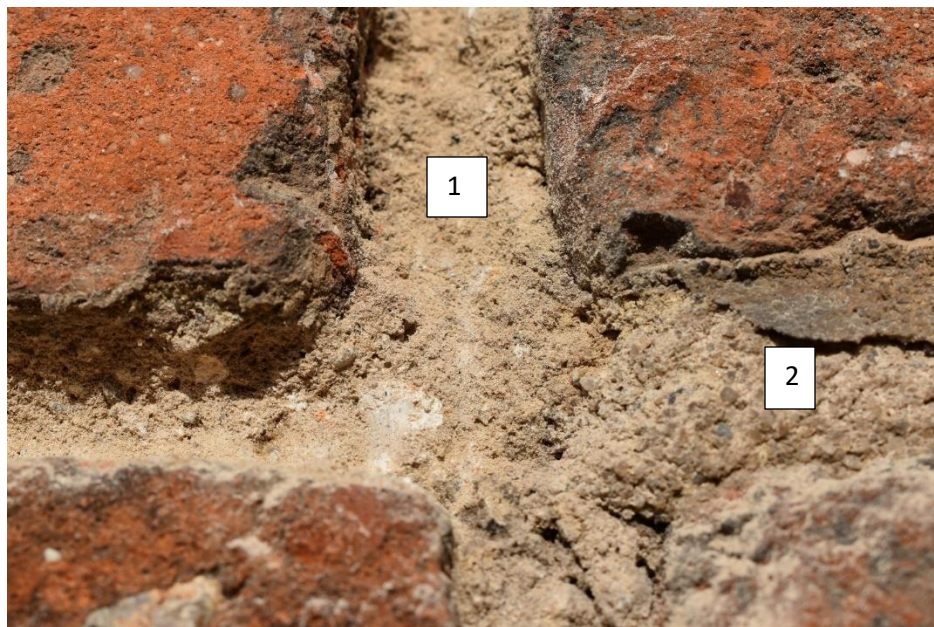

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Przełom XIX/XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna malowana na kolor ugrowy	5 - 10 mm

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, szaro -różowo-ugrowa z widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa wapienno-piaskowa z domieszką cementu malowana na kolor ugrowy.

Odkrywka nr 6 – korpus, elewacja południowa

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Przełom XIX/XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna malowana na kolor ugrowy	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, szaro-różowo-ugrowa z widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa wapienno-piaskowa z domieszką cementu malowana na kolor ugrowy.

Odkrywka nr 7 – korpus, elewacja południowa

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Przełom XIX/XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna malowana na kolor ugrowy	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, szaro -różowo-ugrowa z widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa wapienno-piaskowa z domieszką cementu malowana na kolor ugrowy.

Odkrywka nr 8- ściana wschodnia, wys. ok. 2,2 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Poł. XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, szaro-różowo-ugrowa z widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 9- elewacja wschodnia, partia cokołowa

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	II poł XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna	5 - 10 mm

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na dużą zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 12

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XIV/XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	-----
2		II	Poł. XX w.	Zaprawa cementowo-wapienna	5 - 10 mm

W obrębie odkrywki zidentyfikowano dwa rodzaje zapraw:

1- Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Barwa zaprawy ciemna, szaro-różowo-ugrowa z widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

2 – Zaprawa cementowo-wapienna.

Odkrywka nr 13

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm

Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Widoczne grudki wapna. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

Odkrywka nr 14

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm

Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Widoczne grudki wapna. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

Odkrywka nr 15

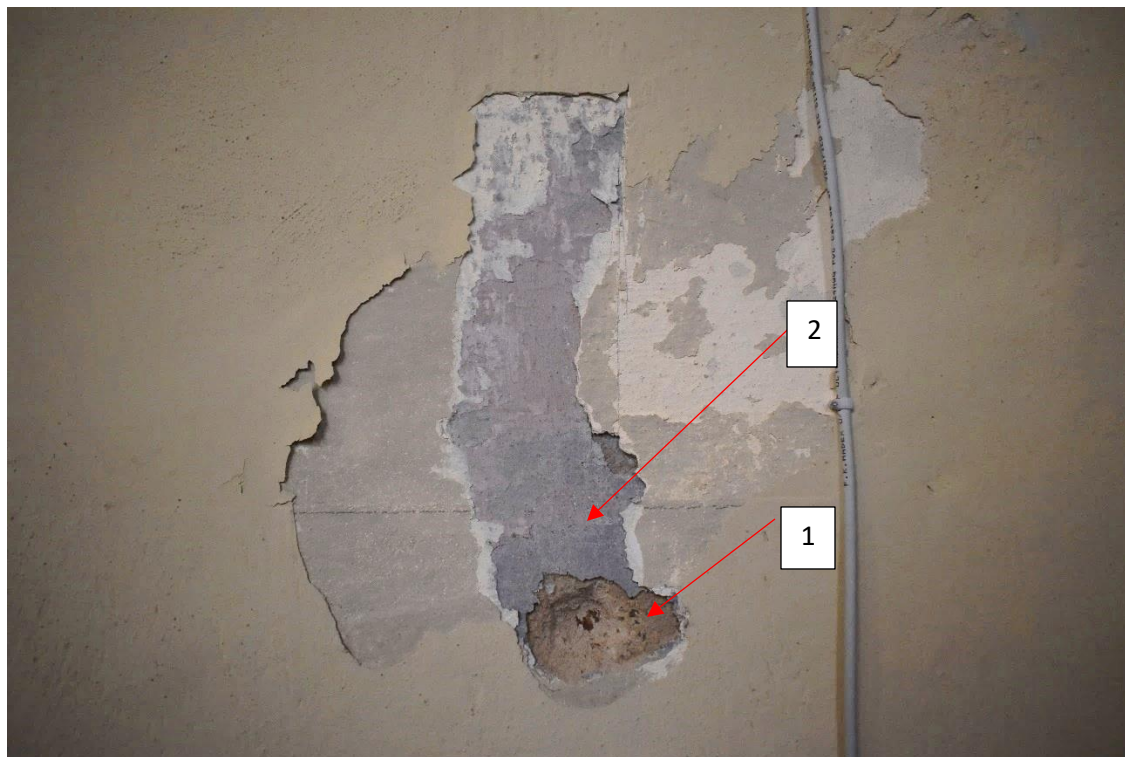

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	XV w.	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm

Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm. Widoczne grudki wapna. Barwa zaprawy ciemna, różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny.

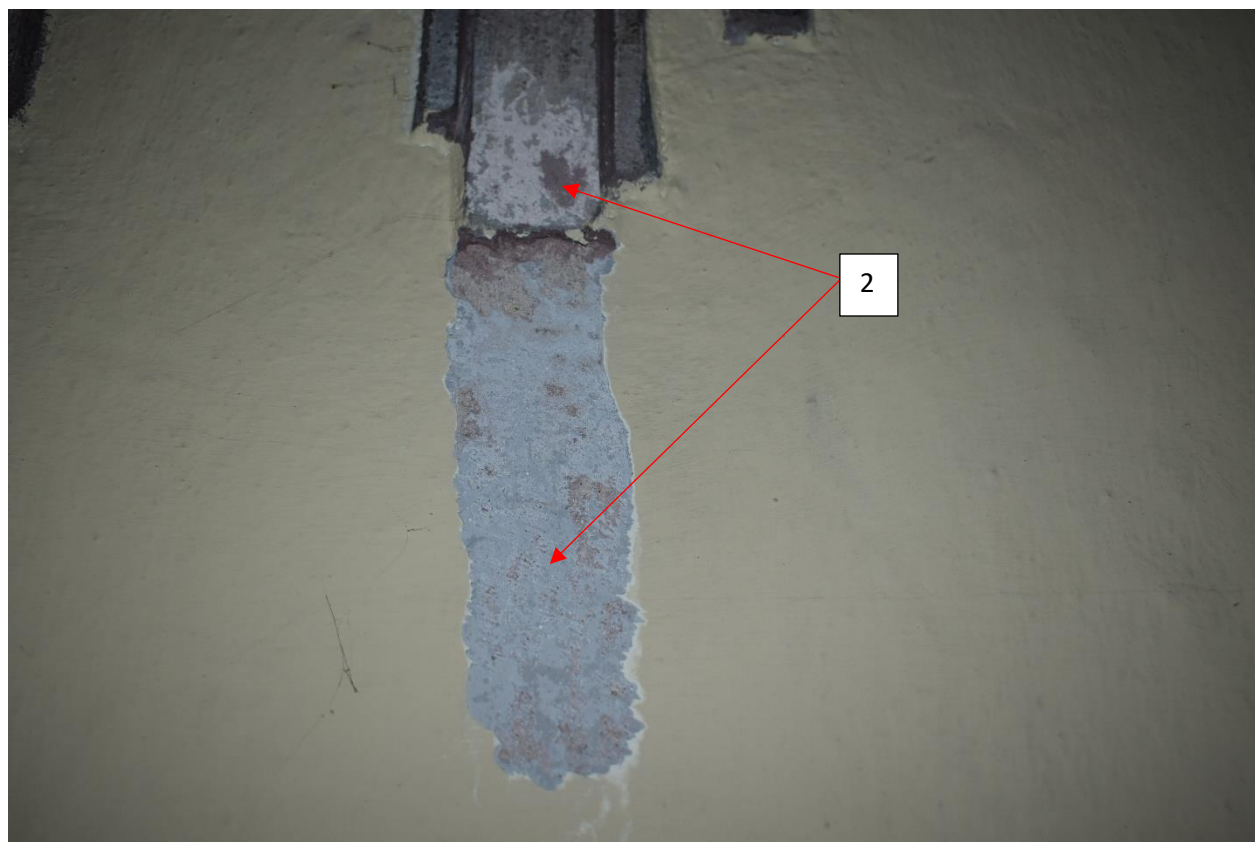
VII.1.II. WNETRZE

Odkrywka nr 1 – ściana północna, prezbiterium, na lewo od przejścia do zakrystii, wys. ok. 1,6 m

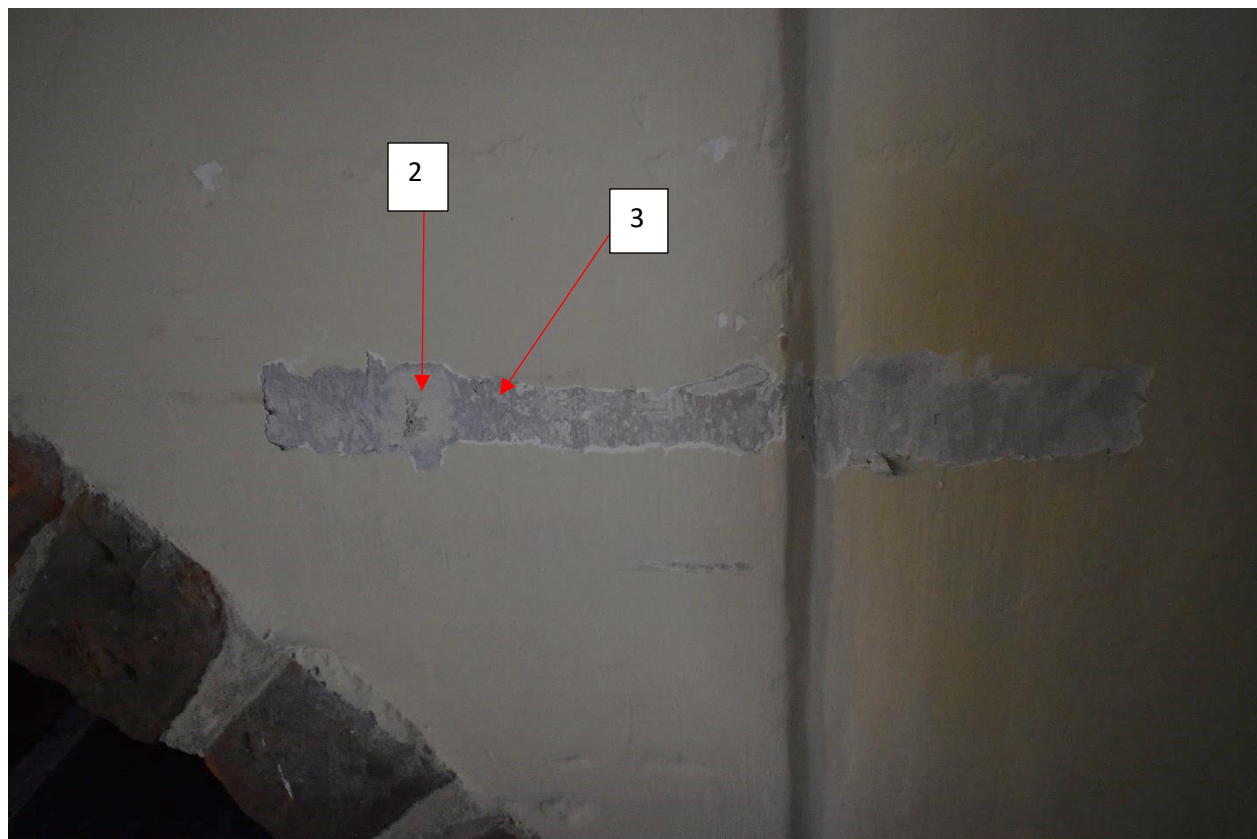
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa szaro-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 2 – ściana północna, prezbiterium, wys. ok 2,2 m.

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa szaro - ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

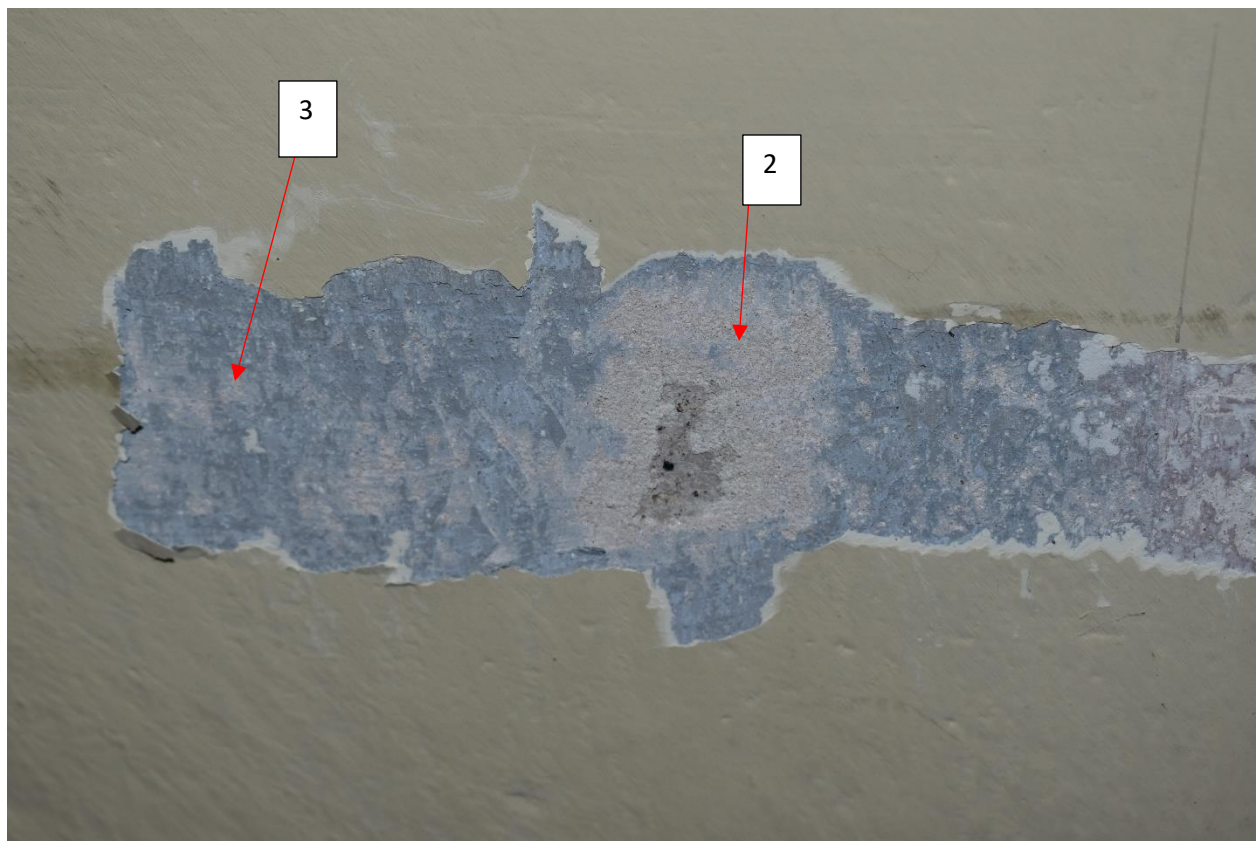
Odkrywka nr 3

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska/różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 3a

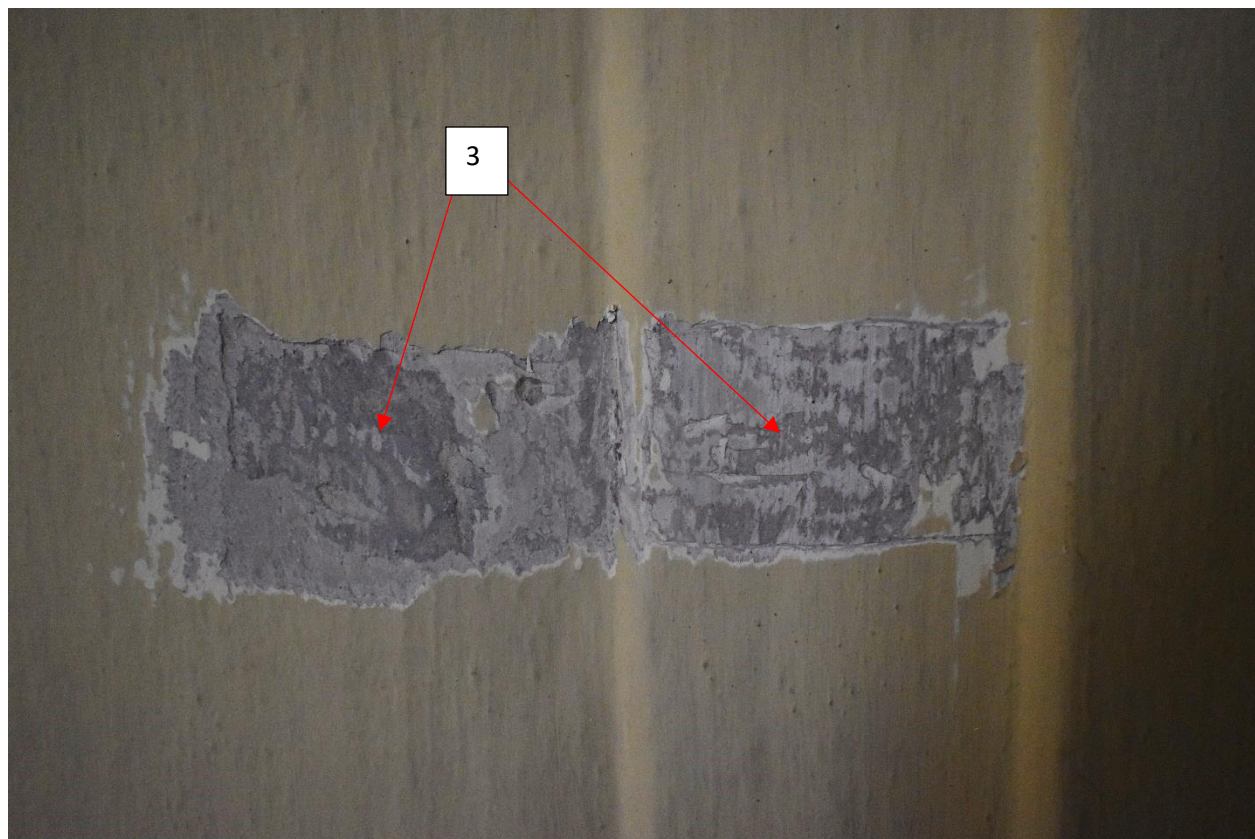
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska/różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
8		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywkana3b

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska/różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
8		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 4

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska/różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 5

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska - kremowo biała	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 6 – ściana wschodnia, prezbiterium, prawa strona ołtarza, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaro-różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze różowym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 6a - ściana wschodnia, prezbiterium, prawa strona ołtarza, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk drobnoziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaro-różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze różowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
7		VI	Pocz. XXI w.	Gips	0,5 mm
8		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

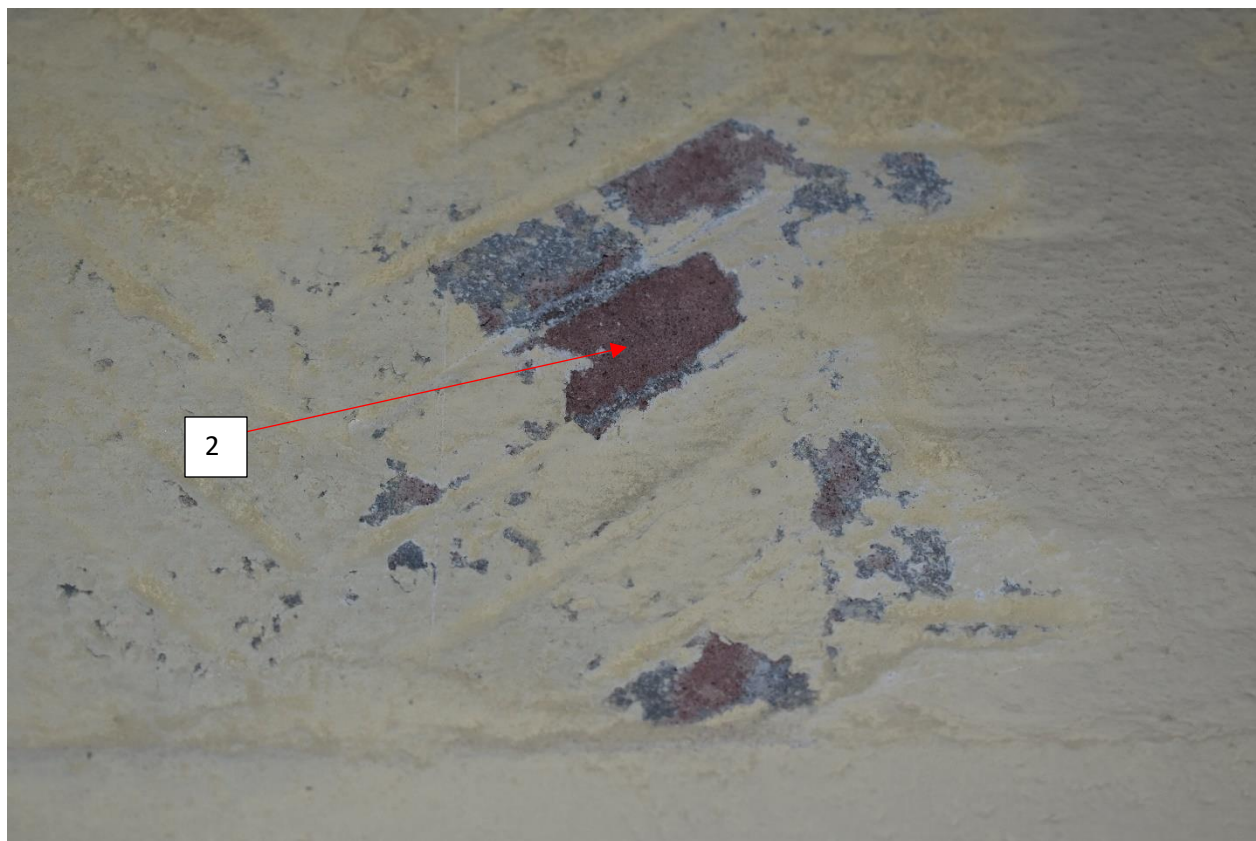
Odkrywka nr 6b- ściana wschodnia, prezbiterium, prawa strona ołtarza, wys. ok. 2,5 m

Warstwa malarska szaro-różowa (3)

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaro-różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze różowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
7		VI	Pocz. XXI w.	Gips	0,5 mm
8		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 7 - ściana wschodnia, prezbiterium, prawy pas dekoracji, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 8 - ściana wschodnia, prezbiterium, prawy pas dekoracji, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 9 - ściana wschodnia, prezbiterium, prawy pas dekoracji, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 10 - ściana wschodnia, prezbiterium, na prawo od pasa dekoracji, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 10a - ściana wschodnia, prezbiterium, na prawo od pasa dekoracji, wys. ok. 2,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 10b- ściana wschodnia, prezbiterium, na prawo od pasa dekoracji, wys. ok. 2,5 m

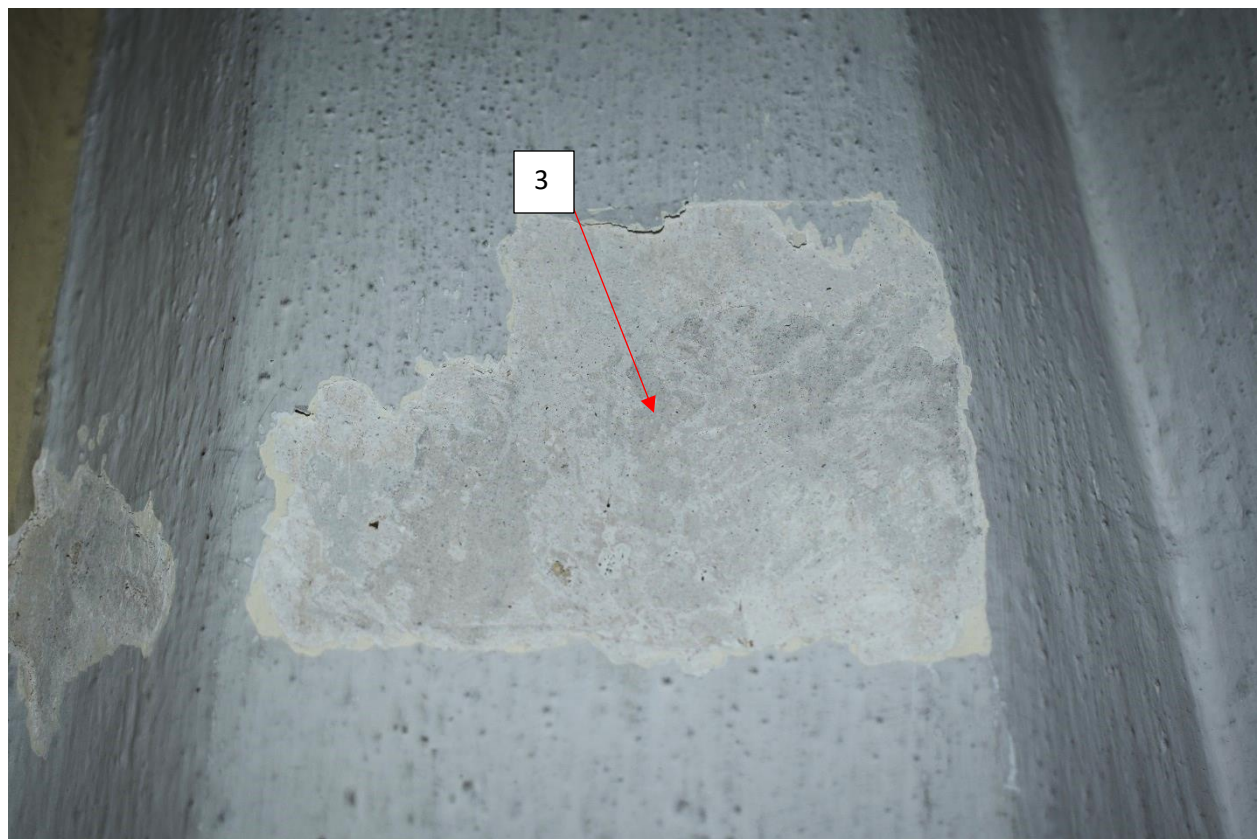
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
6		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-zółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 11 - ściana wschodnia, prezbiterium, przy narożniku, wys. ok. 2,5 m

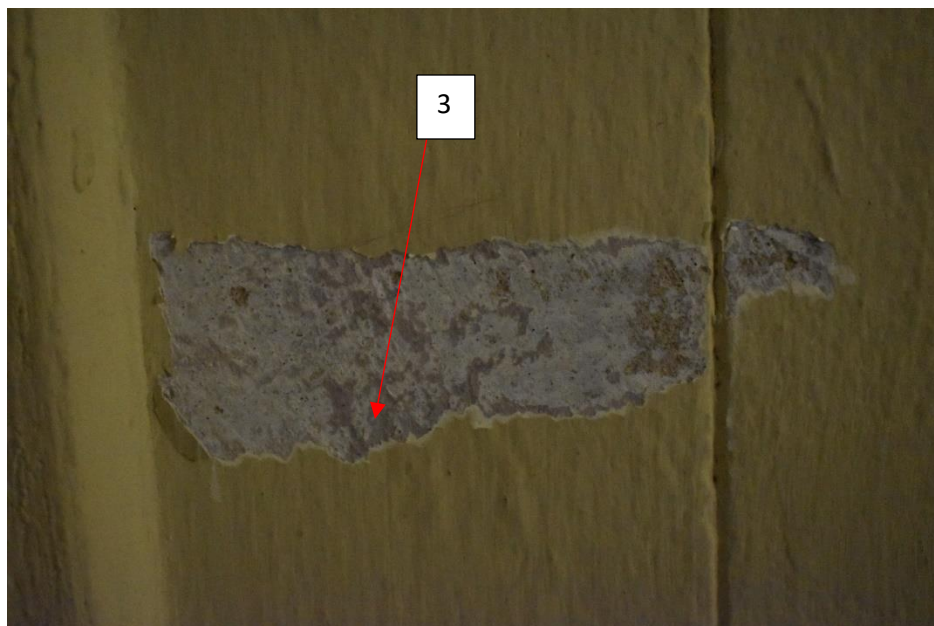
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk drobnoziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska - kremowo biała	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 12 – prezbiterium, narożnik południowy, wys. ok 2,6 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska - kremowo biała	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 13 – ściana południowa, prezbiterium, przy narożniku wschodnim, wys. ok 2,3 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk drobnoziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaro-różowa	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 14 - ściana południowa, prezbiterium, przy narożniku wschodnim, wys. ok 2,5m

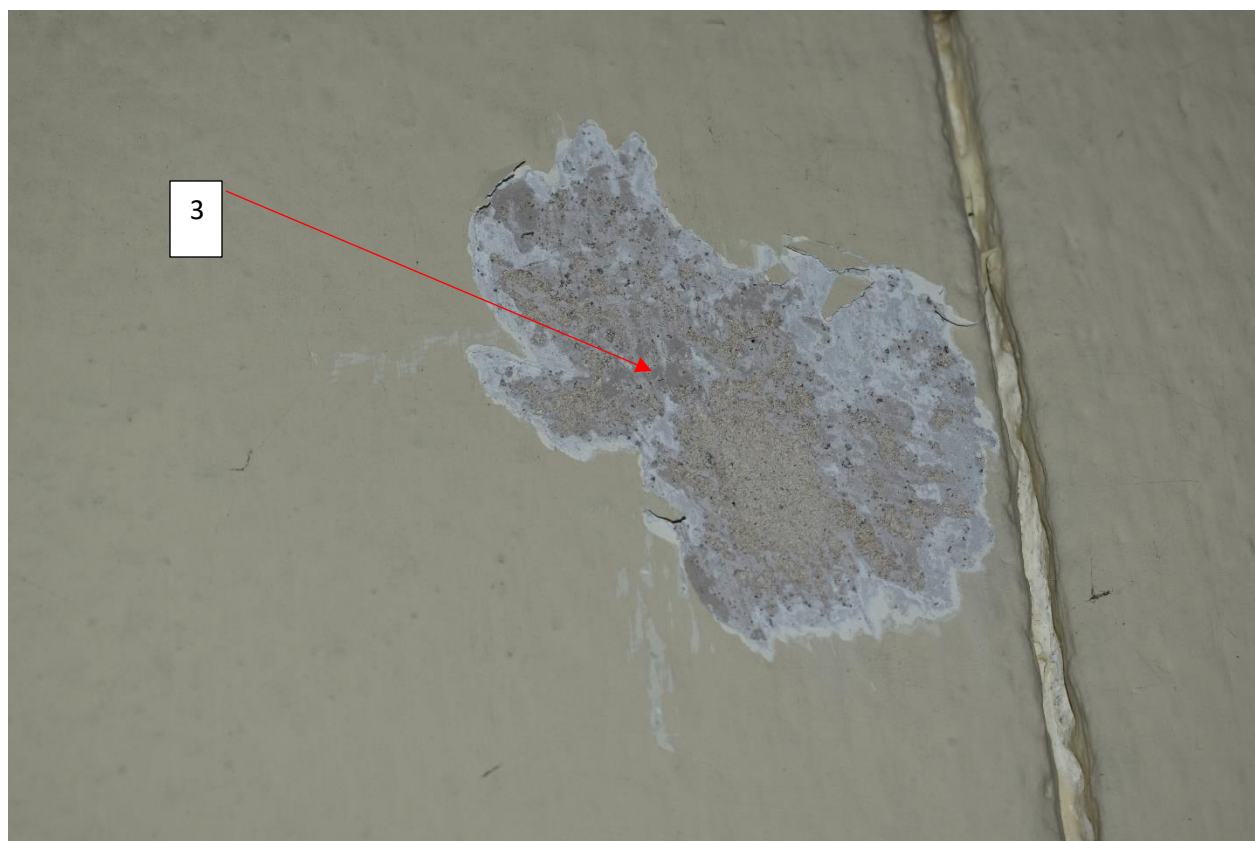
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk drobnziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 15- ściana południowa, prezbiterium, wys. ok 2,3 m

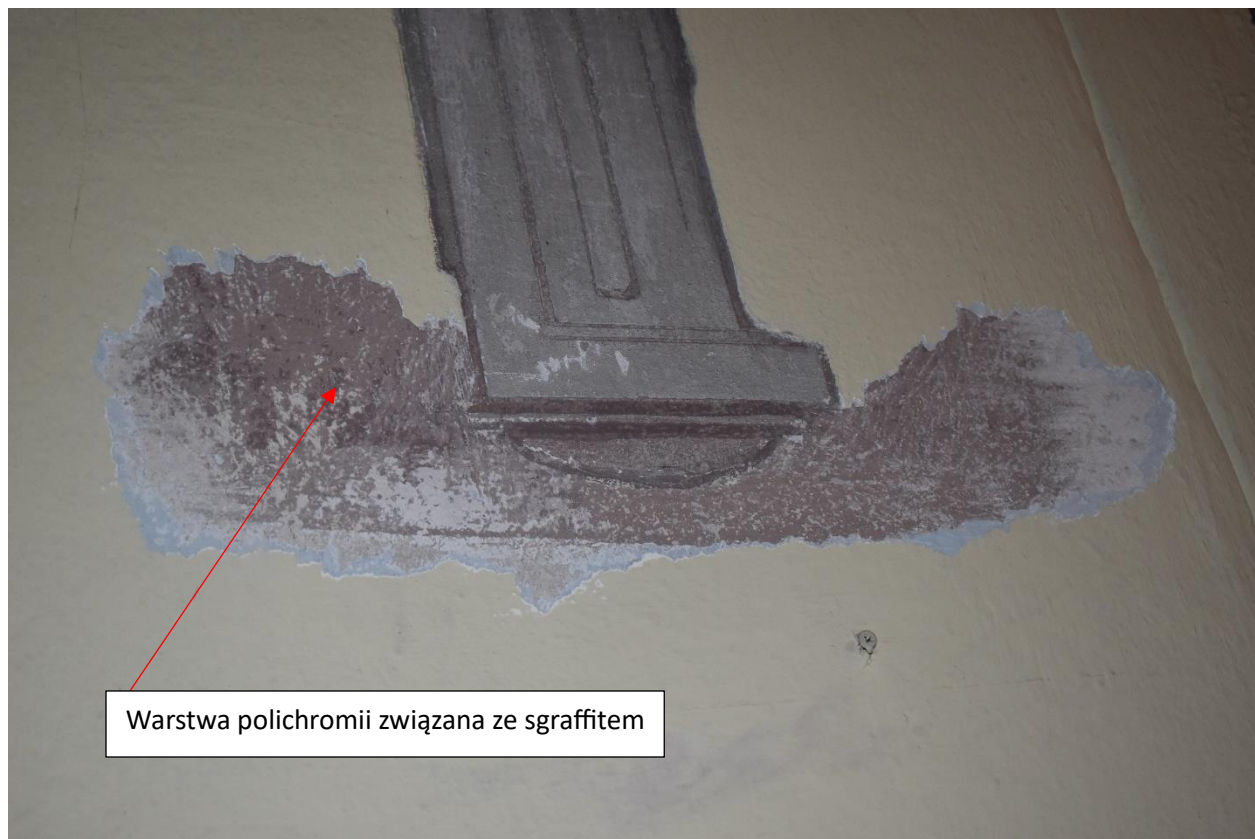
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska/różowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 16 – ściana południowa, prezbiterium, wys. ok 1,9 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaro-beżowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

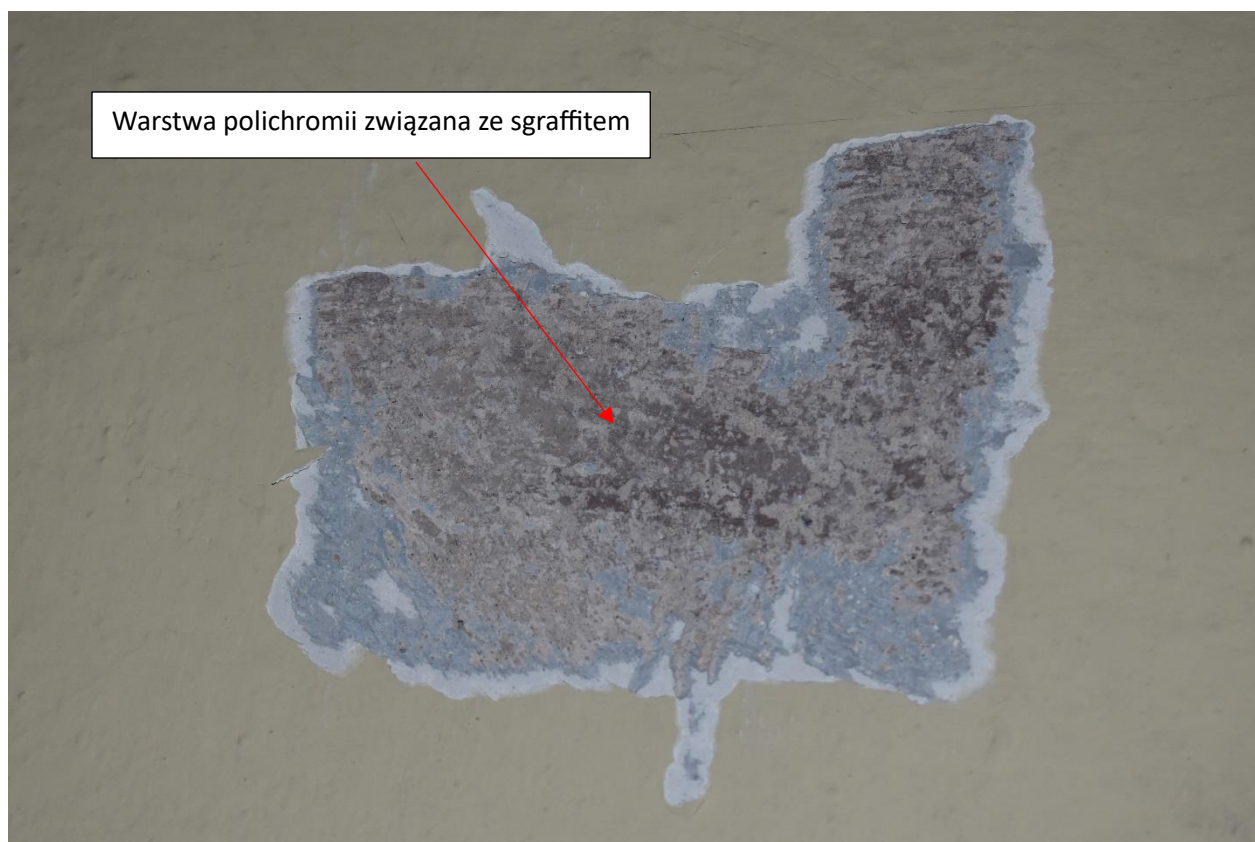
Odkrywka nr 17 - ściana południowa, prezbiterium, wys. ok 2,5 m

Warstwa polichromii związana ze sgraffitem

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska - polichromia	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze błękitnym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 18 – ściana południowa, pas z dekoracją, wys. ok .1,8 m

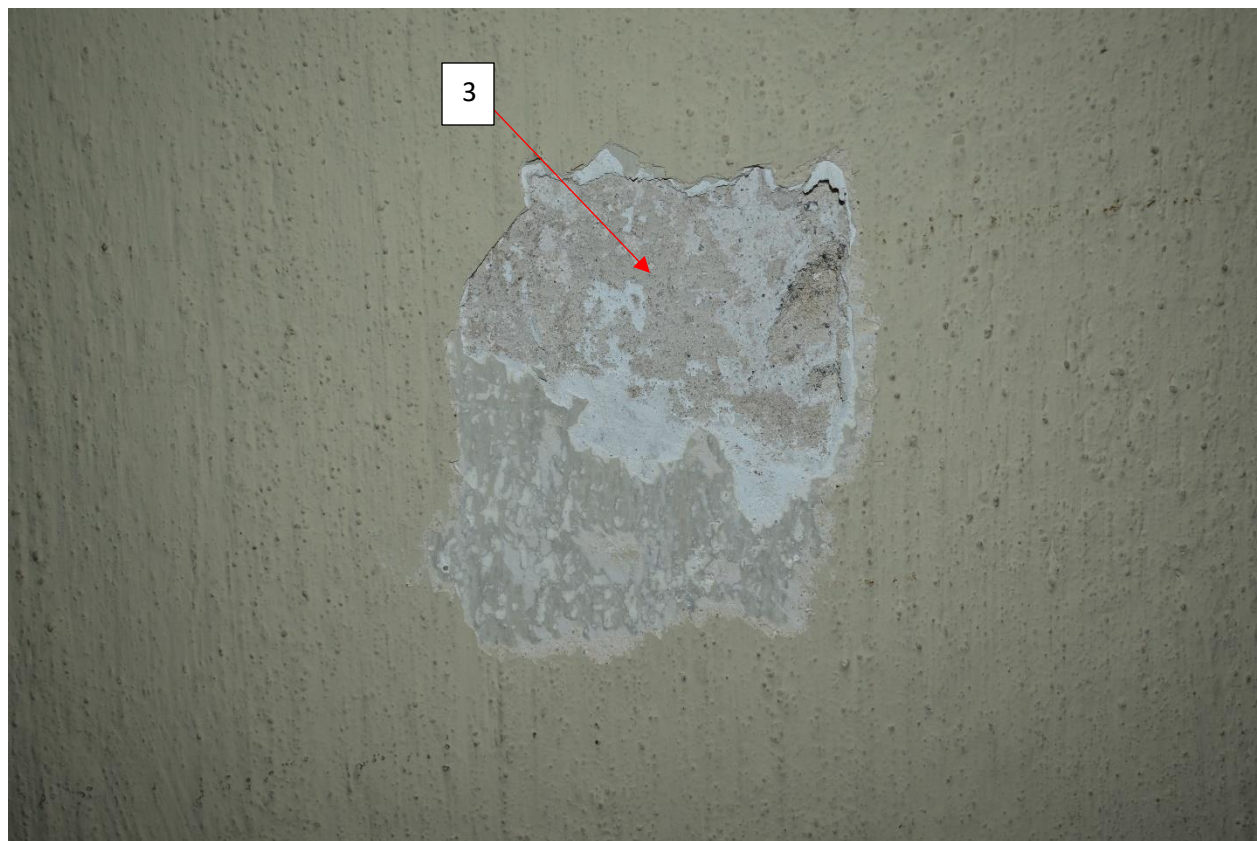
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk drobnoziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska - polichromia	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze błękitnym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 19

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
7		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
8		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 20 – ściana południowa, na lewo od wejścia, wys. ok 1,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk droбноziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska beżowa	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 21

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk drobnoziarnisty wapienno-cementowy	2-5 mm
3		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska biała	0,5 mm
4		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 22 – ścian północna nawy, poniżej dekoracji z przedstawieniem Św. Piotra

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 22a - ścian północna nawy, poniżej dekoracji z przedstawieniem Św. Piotra

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 22b - ścian północna nawy, poniżej dekoracji z przedstawieniem Św. Piotra

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa ciemna różowo-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski/bordowy (sgraffito)	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 23 – północna ściana nawy, narożnik przy dawnym łuku tęczowym, wys. ok. 1,4

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa cementowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska w kolorze szarym	0,5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska biała	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm

Odkrywka nr 24 - północna ściana nawy, narożnik przy dawnym łuku tęczowym, wys. ok. 1,4m

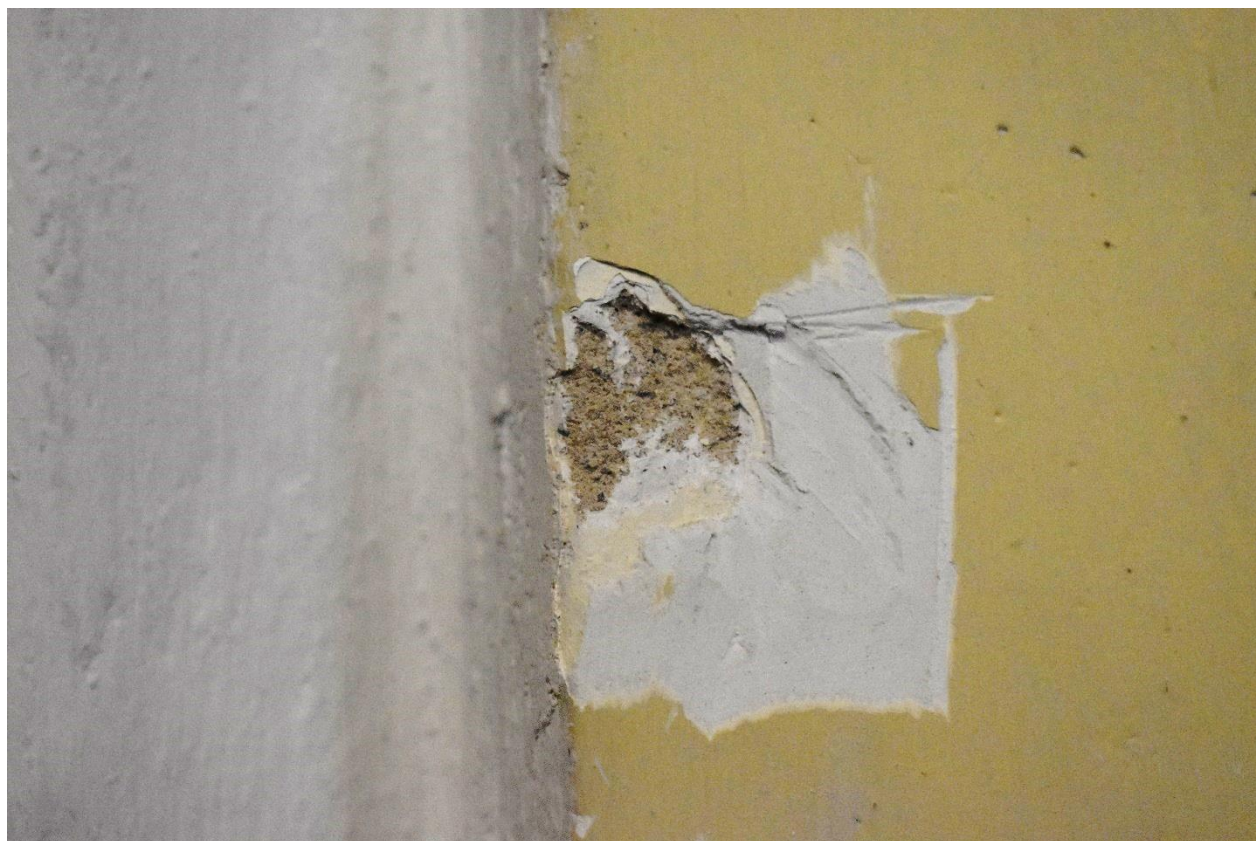
Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa cementowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska w kolorze szarym	0,5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska biała	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm

Odkrywka nr 25 - północna ściana nawy, narożnik przy dawnym łuku tęczowym, wys. ok. 1,4 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa cementowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska w kolorze szarym	0,5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska biała	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm

Odkrywka nr 26 – północna część nawy, łuk tęczy, wys. ok. 1,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska biała	0,5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Gips	2 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
6		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 27 - północna część nawy, łuk tęczy, wys. ok. 1,5 m

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska biała	0,5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Gips	2 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
6		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-zółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 28

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa szaro-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
6		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-zółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 29

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa szaro-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Warstwa malarska szaroniebieska	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
6		VI	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

Odkrywka nr 30

Warstwy technologiczne	Oznaczenie kolorystyczne warstwy	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
1		I	1947 - 1951	Zaprawa piaskowo-wapienna - barwa szaro-ugrowa	Ok. 2 cm
2		II	Lata 60-te XX w.	Tynk barwiony w masie na kolor szaro-niebieski	2-5 mm
3		III	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze niebieskim	0,5 mm
4		IV	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze białym	0,5 mm
5		V	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym	0,5 mm
6		VI	II poł XX w.	Warstwa malarska w kolorze beżowym z ciemniejszą lamperią	0,5 mm
7		VII	Pocz. XXI w.	Warstwa malarska w kolorze kremowo-żółtym	0,5 mm

VII.2. BADANIA-MAKROFOTOGRAFIE

Wykonane badania stratygraficzne spoin elewacji pozwoliły na rozróżnienie poszczególnych spoin wraz z ich datowaniem, jednak dodatkowo pobrano próbki do analizy mikroskopowej w celu doprecyzowania czy na powierzchni występują warstwy malarskie.

Wykonano analizę pobranych próbek przy użyciu aparatury Delta Opical – mikroskop stereoskopowy wraz z kamerą DLT-Cam PRO w świetle VIS.

Próbka nr 1

Miejsce pobrania próbki.

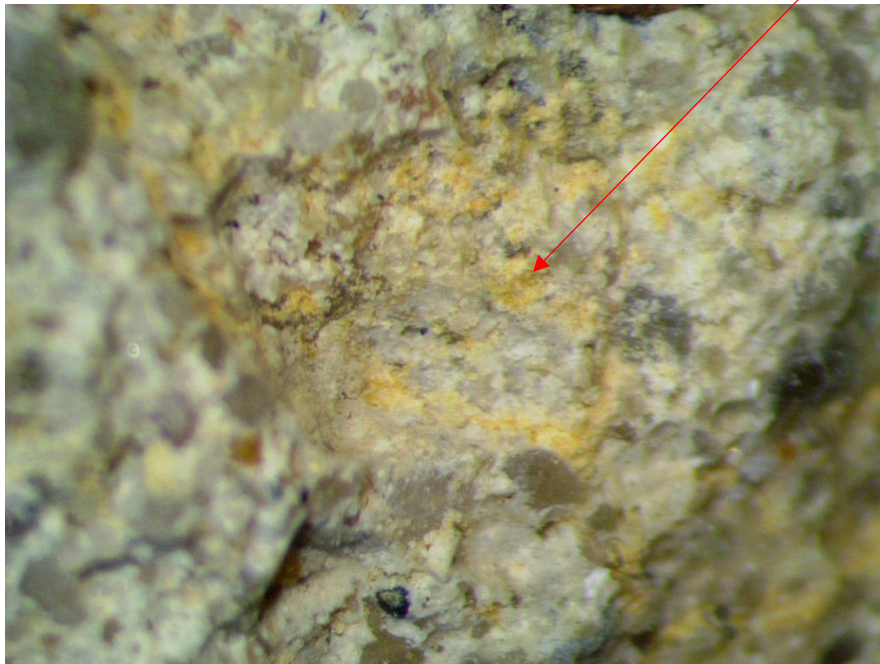

Fotografia pobranej próbki.

Makrofotografie lica próbki:

Relikty powłoki malarskiej
w kolorze ugrowym

Zaprawa o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym z dodatkiem kruszywa w postaci niewielkich kamyczków rzecznych wielkości 3-4 m. Spoiwo wapienne z domieszką cementu. Na powierzchni zaprawy, widoczne są wyraźne ślady powłoki malarskiej w kolorze ugrowym.

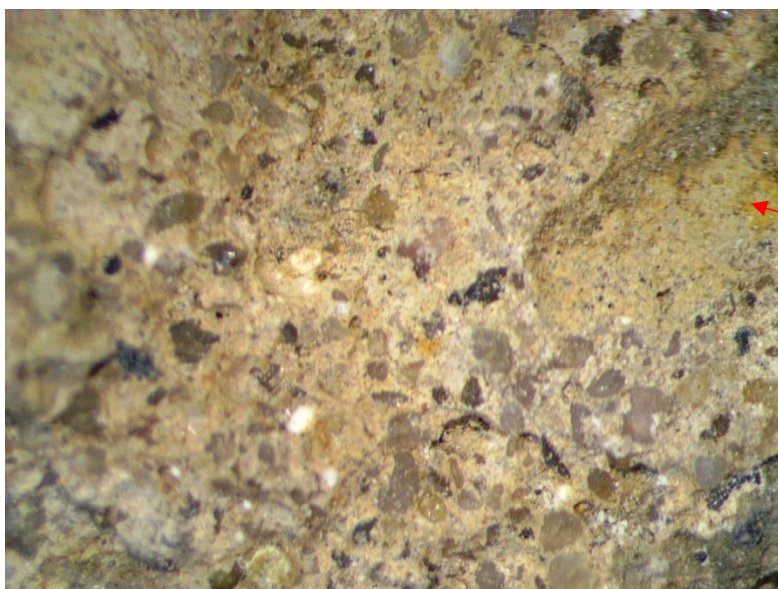
Próbka nr 2

Miejsce pobrania próbki.

Fotografia pobranej próbki.

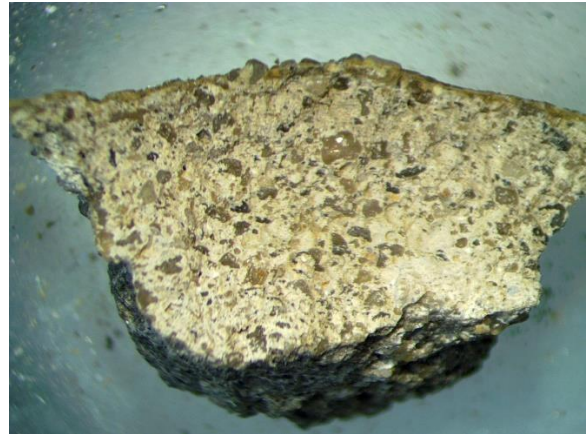
Relikty powłoki malarskiej
w kolorze ugrowym

Zaprawa o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym z dodatkiem kruszywa w postaci niewielkich kamyczków rzecznych wielkości 3-4 mm. Spoiwo wapienne (widoczne pojedyncze niewielkie grudki wapna) z domieszką cementu. Na powierzchni zaprawy, widoczne są wyraźne ślady powłoki malarskiej w kolorze ugrowym.

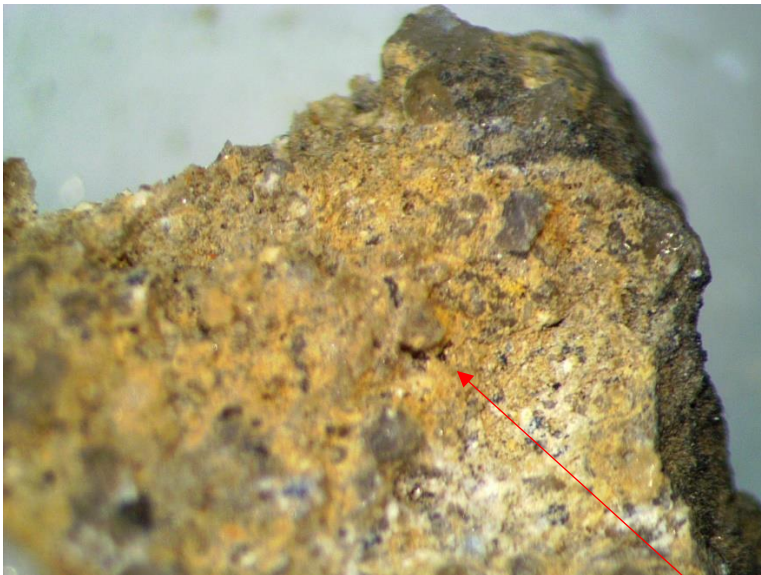
Próbka nr 3

Miejsce pobrania próbki.

Fotografia pobranej próbki.

Zaprawa o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym z dodatkiem kruszywa w postaci niewielkich kamyczków rzecznych wielkości 3-4 m. Spoiwo wapienne, być może z domieszką cementu. Barwa zaprawy jasna, kremowa. Na powierzchni zaprawy, widoczne są wyraźne ślady powłoki malarskiej w kolorze ugrowym.

Powłoka malarska w kolorze ugrowym

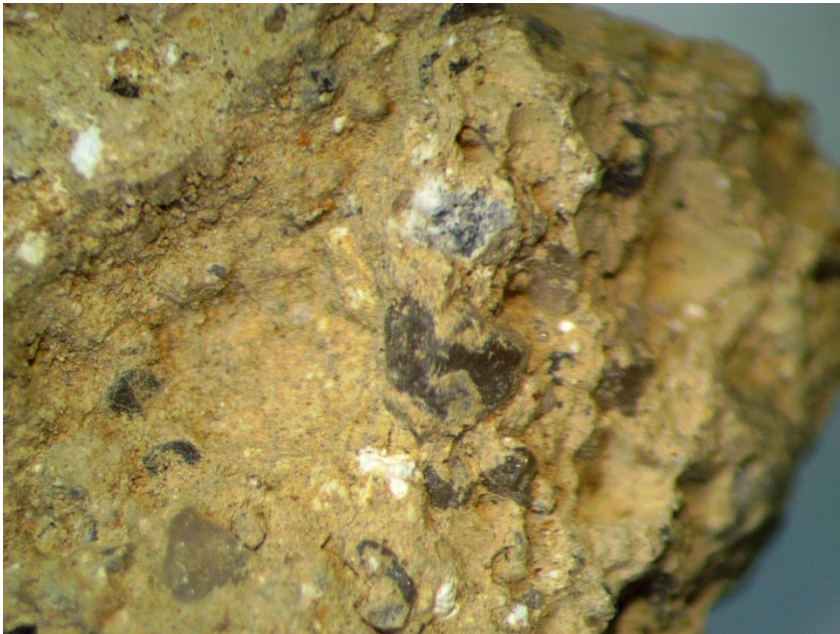
Próbka nr 4

Miejsce pobrania próbki.

Fotografia pobranej próbki.

Makrofotografia.

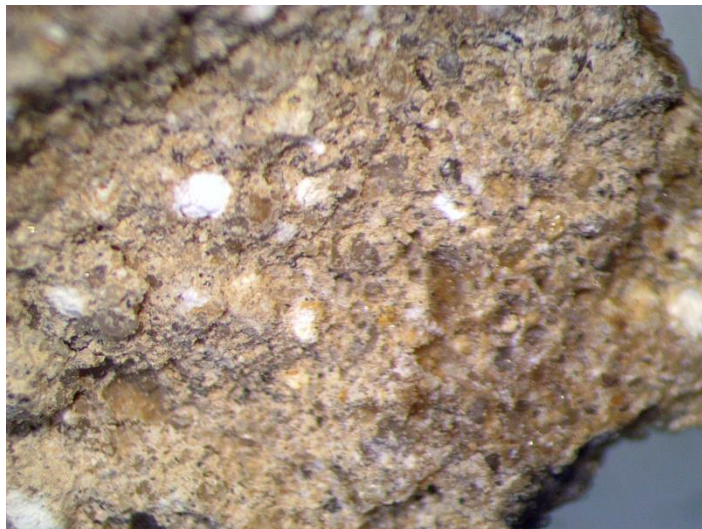
Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm i dobrze widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy ciemna, szaro- różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na dużą zawartość związków ilastych/gliny.

Próbka nr 5

Miejsce pobrania próbki.

Fotografia pobranej próbki.

Zaprawa wapienno-piaskowa, o niejednorodnym wypełniaczu kwarcowym, z dodatkiem dość dużej ilości kruszywa w postaci kamyczków rzecznych (ok. 30 %), wielkości ok. 3-6 mm i dobrze widocznymi grudkami wapna. Barwa zaprawy ciemna, szaro- różowo-ugrowa. Barwa zaprawy wskazuje na zawartość związków ilastych/gliny. Zaprawa zbliżona barwą i składem do próbki nr 4, jednak posiada zdecydowanie mniejszą zawartość ilów.

VII.3. WATEK MURU

Lico elewacji korpusu kościoła oraz dolne dwie kondygnacje wieży wykonane zostały w wątku gotyckim. Górna partia wieży została wykonana bez zachowania jednoznacznego wątku..

Na elewacji wieży w dwóch dolnych kondygnacjach wyraźnie widoczny jest ozdobny watek z równomiernie rozłożonymi akcentami w postaci główek cegieł zendrówek, o charakterystycznym, czarnym spieku. Na elewacji północnej zachowały się zendrówki tworzące motyw rombu. Miejscowo lico cegieł w wątku gotyckim uległo degradacji, tracąc spiek, tym samym zaburzając rytmikę ciemnych główek.

W obrębie elewacji korpusu kościoła, widoczne są zmiany wątku i uzupełnienia. W tych partiach pojawia się materiał przemieszany, tj. występują uzupełnienia cegłą gotycką oraz uzupełnienia wykonane stylizowaną cegłą, pochodzące z czasów odbudowy kościoła w połowie XX wieku. Są to przede wszystkim partie w obrębie drugiego przęsła od strony zachodniej w elewacji południowej, uzupełnienia w przęśle trzecim i piątym od strony zachodniej w elewacji północnej. Również na ścianie wschodniej kościoła widoczne są liczne ingerencje. W partiach XIX-wiecznych - klatka schodowa po stronie południowej wieży oraz zakrystia przy ścianie północnej pojawia się również watek gotycki, ale wykonany z cegły stylizowanej.

W trakcie badań stwierdzono występowanie następujących rodzajów cegieł:

TYP		WYMIARY
A1		27,5 -28 cm x 9-9,5 cm x 13 cm
Cegła gotycka, ręcznie formowana, datowana na XIV w. Dobrze wypalona, w kolorze od pomarańczowego do wiśniowego.		

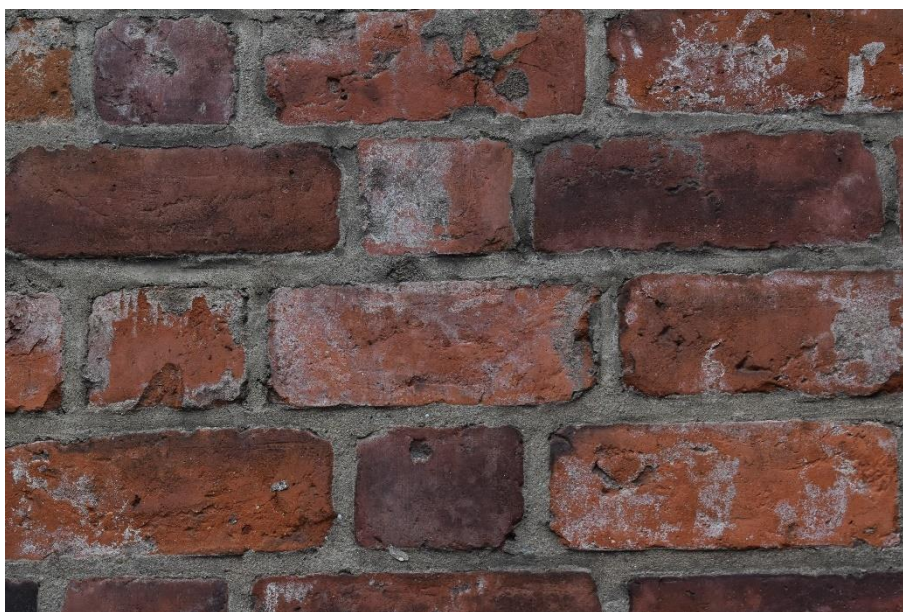
A2			27-27,5 cm x 11,5 cm x 7 cm
<p>Cegła gotycka, datowana na XV w. Dobrze wypalona w kolorze od czerwonego do wiśniowego. W celu podkreślenia układu wątku zastosowano miejscowo zendrówki równomiernie rozmieszczone. Dwie dolne kondygnacje wieży.</p>			
B2			Brak danych
<p>Cegła ręcznie formowana, datowana na XVIII w. Cegła dobrze wypalona w kolorze pomarańczowym do wiśniowego. Występuje w górnej partii wieży.</p>			
C1			27,5 - 28 cm x 7 cm x 13 cm
<p>Cegła XIX/wieczna, maszynowa. Występuje przede wszystkim w obrębie klatki schodowej przy południowej elewacji wieży, na ścianach zakrystii oraz miejscowo jako uzupełnienia.</p>			

D1		26-27 cm x 12-13 cm x 6,5 - 7 cm
Cegła współczesna maszynowa przemieszana z cegłą rozbiórkową o zróżnicowanych wymiarach.		

VII.4. SPOINY

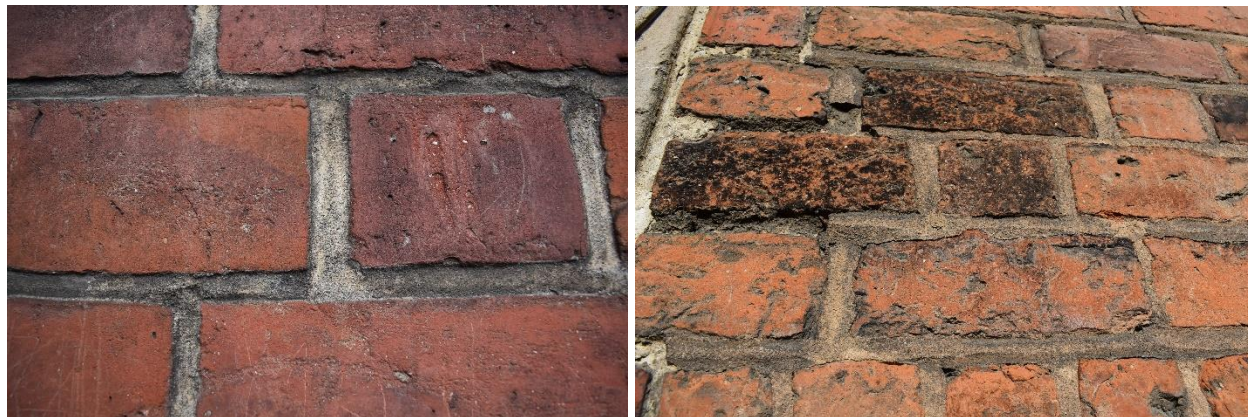
W trakcie prowadzonych badań zidentyfikowano w obrębie elewacji trzy główne rodzaje spoin:

1. Spoina płaska, niezbyt pieczołowicie opracowana (1947-1951). Występuje w uzupełnieniach powojennych.

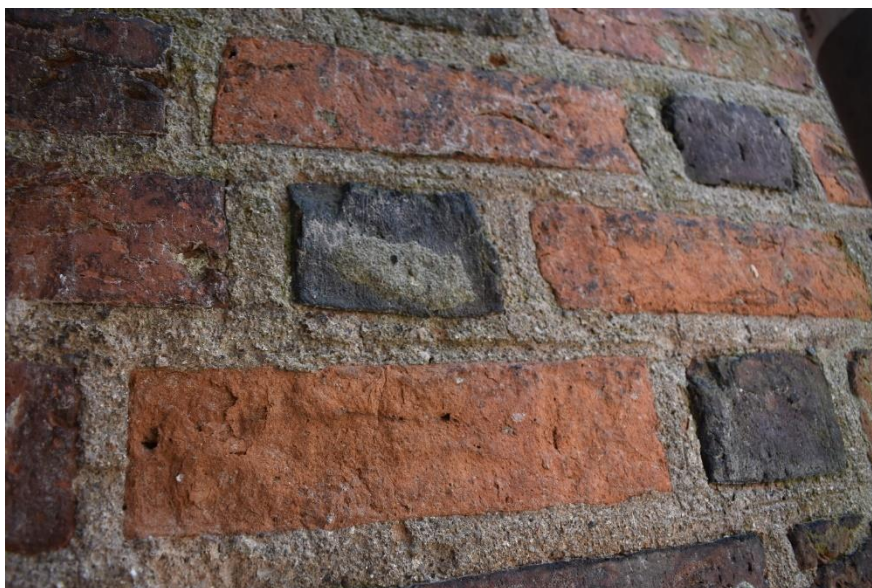

2. Spoina z podcięciem o ugrowej barwie / malowana (XIX w.). Spoina pochodzi prawdopodobnie w większości z okresu remontu kościoła przeprowadzonego w 1899 roku.

Spoina nawiązuje kolorem oraz formą do zachowanej na wieży spoiny gotyckiej. Występuje na większości powierzchni korpusu kościoła, oraz na powierzchni dobudowanych lub przebudowanych w XIX wieku – zakrystii, południowej kaplicy oraz klatkach schodowych po stronie południowej i północnej wieży.

3. Spoina gotycka z podcięciem i pionowymi nacięciami (XV w.) – ten rodzaj spoiny zidentyfikowano jedynie na elewacjach wieży w obrębie wątku gotyckiego. Podobny rodzaj zaprawy bez zachowanej warstwy licowej występuje również na korpusie, jednak w głębszych partiach muru. Dobry stan zachowania lica spoiny na wieży wynika prawdopodobnie z faktu, że mur w tej partii został przykryty tynkiem już w XVII wieku i został odsłonięty dopiero w latach 70-tych XX wieku.

VII.5.WNIOSKI Z BADAŃ

ELEWACJE

Elewacje zostały wykonane z cegły ceramicznej pełnej, murowanej na zaprawie wapienno-piaskowej. W obrębie poszczególnych elewacji występują zróżnicowane wątki ceglane, związane z kolejnymi przebudowami kościoła. Wątki ceglane występujące na korpusie kościoła oraz w niższych kondygnacjach wieży przeznaczone były do ekspozycji. W tych miejscach występuje regularny wątek gotycki, na elewacjach wieży dodatkowo podkreślony przez szachownicowe i ozdobne romboidalne układy zendrówek. Najwyższa kondygnacja wieży została zbudowana w XVIII w, a wątek ceglany przeznaczony był pod tynk. W tej partii elewacji widoczny jest brak pieczołowitego opracowania układów cegieł a cegły nie były przeznaczone do ekspozycji.

W miejscach, gdzie zachował się wątek XIV- i XV-wieczny pod warstwami wtórnych spoin zachowała się zaprawa wapienno-piaskowa o dość ciemnej różowo-ugrowej barwie. W trakcie badań natrafiono na partie z zachowanym pierwotnym opracowaniem spoiny, szczególnie dobrze widoczne w obrębie elewacji wieży. Jest to spoina ukośna z podcięciem i pionowymi nacięciami. Na dużej powierzchni ścian zewnętrznych, szczególnie w obrębie korpusu kościoła oryginalne opracowanie spoiny nie zachowało się. Zaprawa oryginalna na większości powierzchni została przykryta wtórnymi zaprawami cementowo-wapiennymi pochodzącymi z odbudowy kościoła pod koniec XIX wieku oraz występującymi lokalnie zaprawami z remontów w latach 1947 -1951 oraz z lat 60-70-tych XX wieku.

W trakcie badań usystematyzowano rodzaje zapraw występujących w obrębie elewacji:

1. Zaprawa wapienno piaskowa o ciemnej szaro -różowo-ugrowej barwie o dużej zawartości związków ilastych (XIV w).
2. Zaprawa wapienno piaskowa o ciemnej szaro - różowo-ugrowej barwie (XV w.)
3. Zaprawa wapienno-cementowa, malowana na kolor ugrowy (XIX w)
4. Zaprawa wapienno-cementowa (1947-1951)
5. Zaprawa cementowo-wapienna – lata 60/70-te XX w.
6. Pozostałe lokalne naprawy zaprawami opartymi na cemencie.

WNĘTRZE

Pierwotny wystrój kościoła nie zachował się. W trakcie badań nie natrafiono na starsze niż powojenne warstwy tynkarskie i powłoki malarskie.

W trakcie badań ustalono następującą chronologię poszczególnych elementów wystroju:

1. W trakcie odbudowy kościoła w latach 1947-1951 usunięto pozostałości pierwotnych wypraw tynkarskich. Usunięto również pozostałości sklepień, zastępując je wtórnym płaskim stropem. W obrębie ściany wschodniej wykonano ostrołukową blendę, zamurując otwór okienny. Również wtedy wykonano widoczne na ścianach tynki, nie opracowując ówczesnie wystroju malarskiego kościoła. W części przyołtarzowej częściowo wykonano wtórny strop, podnosząc poziom posadzki przy mensie. Zasięg ówczesnego podwyższenia oraz schodów widoczny jest dobrze na zdjęciu z 1951 roku (il.58). W tym czasie wykonano prawdopodobnie również emporę organową.
2. W latach 60-tych XX wieku wykonano aranżację wystroju ścian kościoła, której fragmenty widoczne są do dziś. Była to aranżacja wykonana w odcieniach różu i szarości z dekoracją częściowo wykonaną w technice sgraffita z podmalowanymi poszczególnymi partiami. Prawdopodobnie w trakcie tego remontu wnętrza przebudowano ponownie strefę przyołtarzową przedłużając podwyższenie posadzki w kierunku nawy oraz wykonując funkcjonujący do dziś układ schodów.
3. Od lat 70-tych wnętrze kościoła kilkakrotnie przeszło zostało poddane remontom polegającym na kilkakrotnym przemalowaniu wnętrza. Wymieniono również częściowo tynki w dolnym – zawilgoconym pasie lamperii.

VIII. TECHNIKA WARSTW I ELEMENTÓW WTÓRNYCH

W obrębie elewacji

- zaprawy cementowe
- zaprawy wapienno-cementowe
- warstwy malarskie emulsyjne w obrębie blend i fryzów

W obrębie wnętrza:

- wtórny strop nad nawą
- wtórny strop żelbetowy i schody w obrębie posadzki prezbiterium
- chór muzyczny
- uzupełnienia zaprawą cementową
- wtórny wystrój wraz z nawarstwieniami z II poł. XX w.

IX. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania murów jest średni i niejednorodny, adekwatny do długiego czasu eksploatacji. Cegła oryginalna jest miejscami zdeintegrowana, łuszczy się i osypuje. Cegła wmurowana w obiekt ulega ciągłej, postępującej degradacji pod wpływem atmosfery. Dezintegrację dopełniła korozja chemiczna polegająca na zasoleniu materiału porowatego, krystalizacji soli w porach przypowierzchniowych oraz korozja fizyczna, mrozowa, spowodowana przesiąknięciem cegieł wilgocią i rozsadzaniu ich struktury podczas spadków temperatury poniżej 0°C.

Powierzchnia murów pokryta jest zabrudzeniami pochodzenia atmosferycznego i organicznego. Lico wieży miejscami pokryte jest pozostałościami wtórnych tynków. Widoczne są również miejscowe ślady napraw.

Występujące na płaszczyznach ścian kościoła spoiny składają się z wypraw wapiennych i miejscowo z wtórnych wypraw cementowo-wapiennych. W zewnętrznych warunkach atmosferycznych powstały uszkodzenia na skutek kondensacji wilgoci w warstwie wapiennych zapraw. Widoczne są miejscowe spękania i rozwarstwienia spoin. Zwraca uwagę również

degradacja struktury muru szczególnie w dolnych partiach ścian oraz w miejscach narażonych na bezpośrednie oddziaływanie intensywnych opadów atmosferycznych takich jak partia cokołowa czy przypory.

W strefie przyziemia widoczne są wysolenia i obszary zawilgocenia związane z migracją kapilarną wody, skutkujące dezintegracją struktury spoin.

Zniszczenia mają związek także z funkcjonującymi przez dłuższy czas wadliwymi obróbkami blacharskimi i orynnowaniem. Zły stan techniczny obróbek blacharskich, odkształcenia i nieszczelności rynien, niedrożność rur spustowych, skutkowały zawilgoceniem muru. W tych miejscach widoczne są zaplamienia i zacieki, a także dezintegracja strukturalna skutkująca spękaniem, rozwarstwieniami i ubytkami spoiny.

Kościół uległ bardzo dużym uszkodzeniom w 1945 roku. Zawaleniu uległy sklepienia, całkowicie zostało zniszczone wyposażenie kościoła, całkowitej destrukcji uległy również wyprawy tynkarskie z powłokami malarskimi. Obecny wystrój jest wynikiem działań związanych odbudową wnętrza. Płaski, wtórny strop zastąpił sklepienia gwiaździste, zacierając pierwotny charakter wnętrza. Na ścianach została wykonana w latach 60-tych XX wieku nowa aranżacja – sgraffita z przedstawieniami figuralnymi, osadzone w polach w kolorze szaro-błękitnym. Obecnie nawet ta dekoracja uległa już częściowemu zatarciu. Tła przedstawień zostały zamalowane wtórnie. Powierzchnia sgraffit uległa zabrudzeniu i miejscowym spękaniom, tracąc swój pierwotny wygląd. W dolnej partii ścian wymieniono częściowo zawilgocone i zasolone tynki. W dużych partiach ściany zostały również pokryte szlichtą gipsową, która dodatkowo uszczelniła powierzchnię.

Ogół czynników destrukcyjnych oraz stopień degradacji lica oraz zapraw elewacji i wnętrza wskazują na konieczność podjęcia prac konserwatorskich i konserwatorsko – budowlanych, które trwale wyeliminują procesy niszczące i przywrócą walory techniczne i estetyczne obiektu.

X. CEL I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

W celu przywrócenia pełni walorów estetycznych i technicznych obiektu oraz jego historycznego charakteru proponuje się podjęcie następujących działań:

ELEWACJE

W zakresie elewacji proponuje się:

- Poddanie konserwacji wątku ceglanego i kamiennego wraz ze spoiną. Przy pracach związanych z czyszczeniem elewacji należy pamiętać aby nie dopuścić do efektu przeczyszczenia powierzchni cegieł. Należy uzupełniać jedynie spękania oraz ubytki mechaniczne lub partie uszkodzone, pozbawione lica. W pozostałych partiach należy pozostawić naturalną strukturę cegieł.
- Proponuje się zachowanie i poddanie konserwacji spoiny gotyckiej w obrębie dwóch dolnych kondygnacji wieży i potraktowanie jej jako referencyjnej dla odtwarzanych partii.
- W górnej kondygnacji wieży, oryginalnie nie przeznaczonej do ekspozycji proponuje się dwa warianty postępowania do uzgodnienia z Urzędem Konserwatorskim:
  1. Konserwację zachowanego wątku ceglanego, jego uporządkowanie poprzez wymianę wtórnych uzupełnień cementowych na cegłę, oraz ujednoczenie spoiny, nawiązując jej kolorystyką do zachowanej niżej spoiny gotyckiej.
  2. Odtworzenie pierwotnych wypraw tynkarskich w pasie drugiej kondygnacji w celu wyeksponowania kolejności budowy poszczególnych części wieży.
- W obrębie korpusu oraz klatki schodowej południowej, kaplicy południowej oraz zakrystii, w miejscach gdzie dobrze zachowała się spoina XIX-wieczna, malowana na kolor ugrowy proponuje się poddać ją konserwacji. W miejscach widocznych przemurowań proponuje się usunąć wtórne – cementowe, płaskie spoiny pochodzące z XX wieku. W tych częściach elewacji proponuje się odtworzyć brakujące partie w oparciu o sąsiadujące -zachowane partie spoiny XIX-wiecznej, nawiązującej formą i kolorystyką do spoin gotyckich. Uzupełniając brakujące partie należy pamiętać o nieznacznym cofnięciu nowej spoiny w stosunku do ceglanego lica. W obrębie wątków kamiennych cokołu proponuje się usunąć wtórne zaprawy cementowe, a w ich miejscu zrekonstruować spoinę płaską o kolorystyce ciemnej szaro-różowo-ugrowej.

- W partiach tynkowanych, tj. w obrębie fryzów i blend po zarusztowaniu obiektu należy sprawdzić czy nie występują starsze niż XX-wieczne warstwy malarskie i tynkarskie. W sytuacji natrafienia na tego typu opracowania należy niezwłocznie powiadomić Urząd Konserwatorski. W sytuacji braku starszych opracowań proponuje się konserwację istniejących, dobrze przylegających do podłoża warstw tynkarskich. Proponuje się zmianę kolorystyki w tych partiach na bardziej naturalną – lekko ugrową, tak aby elementy tynkowane nie „wycinały się” z otoczenia. Proponuje się wykonanie opracowania malarskiego powierzchni w formie laserunkowej. Przed wykonaniem ostatecznych wymalowań należy przedstawić powierzchnie próbne do akceptacji Urzędu Konserwatorskiego.
- Konserwację kamiennych płyt epitafijnych wmurowanych w elewacje południową nawy, oraz elewację wschodnią zakrystii.

WNĘTRZE

W obrębie wnętrza, ze względu na brak starszych nawarstwień niż połowa XX wieku, proponuje się trzy warianty postępowania:

WARIANT 1 – zachowanie i konserwacja istniejącego wystroju z lat 60-tych.

W tym wariantcie proponuje się przywrócenie wystroju wnętrza z II połowy XX wieku. W tym celu należy usunąć wtórne powłoki malarskie z powierzchni ścian i poddanie konserwacji zachowanych sgraffit oraz powłok malarskich w obrębie ścian.

WARIANT 2 - Aranżacja nowego wystroju w oparciu o ikonografię wnętrza kościoła sprzed 1945.

W tym wariantcie proponuje się wykonanie nowej aranżacji kościoła w oparciu o zachowane fotografie historyczne. Proponuje się wykonać aranżację na nowym podkładzie – nałożonym jako międzywarstwa, z zachowaniem pod spodem dekoracji sgraffitowej. Możliwe jest również w tej wersji pozostawienie niektórych partii sgraffit z przedstawieniami figuralnymi.

W ramach tego wariantu proponuje się:

- wykonanie rekonstrukcji kotary z bordiurą na ścianie wschodniej prezbiterium.

- Wykonanie lamperii na pozostałych ścianach z motywem boniowania/ciosów kamiennych do wysokości parapetów
- Ujednolicenie kolorystyki ścian powyżej lamperii, nadając jej jasny kolor nawiązujący do kolorystyki piaskowca.

Proponuje się również przedłużyć ściany do styku ze stropem. W górnej części ścian proponuje się zamknięcie kompozycji poprzez zastosowanie malowanego fryzu lub paska, stanowiącego zamknięcie ściany. W glicach okiennych proponuje się wprowadzić podziały i ornamenty nawiązujące do XIX- wiecznego opracowania sklepień kościoła. Na pilastrach, będących pozostałością po pierwotnym łuku tęczowym proponuje się ponad lamperią wprowadzić pionowe pasy z ornamentem analogicznym to historycznego opracowania tego elementu.

WARIANT 3 – W wariancie trzecim proponuje się ujednolicenie powierzchni ścian przez wykonanie malowania całości na jednolity, jasny kolor.

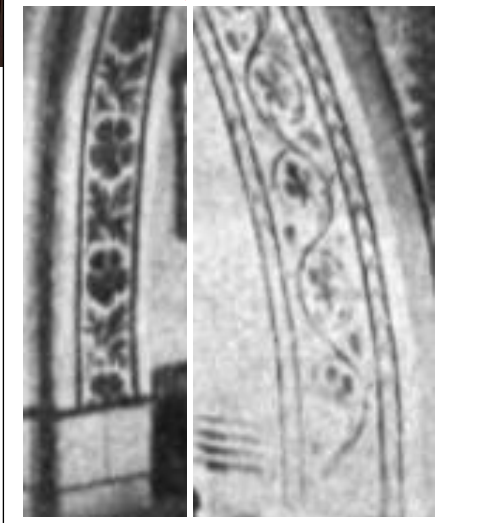
Niezależnie od wybranego wariantu dla całości wnętrza proponuje się podjęcie następujących działań:

- Obniżenie posadzki w strefie przyołtarzowej do maksymalnie wysokości 3 stopni od poziomu nawy.
- Konserwację zachowanych gotyckich sedilli oraz portalu pierwotnego przejścia do zakrystii.
- Przedłużenie ścian do wysokości stropu
- Konserwację istniejącego drewnianego stropu – rozjaśnienie wnętrza przez usunięcie ciemnej bejcy i zachowanie jasnej kolorystyki naturalnego drewna.
- Wymiana posadzki

Na zdjęciu zaznaczono obecny uskok, który proponuje się zniwelować przedłużając lico ściany do wysokości stropu.

Proponowane orientacyjne rozwiązanie dekoracji wnętrza w wariancie 2 :

Proponowany sposób opracowania powierzchni ścian ponad lamperią w wariancie 2 – analogicznie do widocznego na zdjęciu powyżej.

XI. PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

ELEWACJE

Program prac konserwatorskich lica muru ceglanego i kamiennego cokołu

- Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu

- **Dezynfekcja**

Czynność ta powinna być wykonana przed rozpoczęciem zabiegów technologicznych, aby zarodniki mikroflory nie były przenoszone w trakcie prac z jednych elementów na inne. Dezynfekcji należy poddać wszystkie miejsca porośnięte glonami, grzybami oraz porostami. Proponowane roztwory mają zdolność niszczenia mikroorganizmów oraz zapobiegają porastaniu przez okres kilku lat pod warunkiem, że zabezpieczany materiał nie będzie uprzednio myty detergentami. Proponuje się użycie środków opartych na czwartorzędowych solach amonowych lub preparat oparty na wodnym roztworze podchlorynu sodowego, pochodnych halogenowych, stabilizatorów, środków powierzchniowo czynnych usuwający jednocześnie glony, mchy, porosty, grzyby pleśniowe oraz bakterie np. 2,0% roztworem wodnym Preventolu R-80 lub produktem fabrycznym (np. Remmers) lub równoważnym. Przed wykonaniem zabiegu należy wykonać próby i ocenić wpływ preparatu na cegłę. Preparaty należy nanieść metodą natrysku i pozostawić, nie zmywać. Dobrze jest po około dwóch tygodniach powtórzyć zabieg, gdyż formy przetrwalnikowe np. zarodniki grzybów inkubują ponownie do 14 dni. Dwukrotna dezynfekcja daje większą skuteczność zabiegu, co w przypadku mocno porowatej cegły jest niezwykle istotne.

- Usunięcie wtórnych napraw - cementowych zapraw, zacierek, uzupełnień.
- **Miejscowe, wstępne wzmocnienie pudrujących się elementów ceglanych, kamiennych oraz spoin wapiennych**

W miejscach, gdzie struktura materiałów przeznaczonych do konserwacji jest na tyle osłabiona, że mogłaby ulec uszkodzeniu lub zniszczeniu w trakcie czyszczenia, usuwania nawarstwień, czy innych zabiegów, należy ją wstępnie wzmocnić w stopniu umożliwiającym dalszą bezpieczną pracę. Proponuje się zastosowanie hydrofilnego preparatu (np. Funcosil-Steinfestiger OH) lub równoważnym.

Preparat należy zastosować metodą delikatnego „przykładania” pędzla nasączonego preparatem, by nie uszkodzić pudrującej i zlasowanej cegły. Podczas zabiegu ceramika nie może być mokra. Czas utwardzania to około 2 tygodnie.

- **Wstępne oczyszczenie powierzchni**

Wstępne oczyszczenie powierzchni budynku z luźnych nawarstwień przy użyciu szczotek z włókien syntetycznych (także z włókna szklanego) lub naturalnych i sprężonego powietrza pod ciśnieniem. W miejscach występowania nawarstwień słabo związanych z powierzchnią cegieł lub dla lokalnego dokładnego doczyszczania można założyć zastosowanie wytwornicy pary wodnej bądź działanie delikatnymi środkami chemicznymi - detergentami przeznaczonymi do mycia powierzchni ceglanych. Nie należy czyścić elewacji wodą pod ciśnieniem oraz przez piaskowanie! Metody te są zbyt inwazyjne i doprowadzą do uszkodzenia oryginalnej spoiny.

Oczyszczanie powierzchni cegły i kamienia metodami fizyko-chemicznymi (wybór metody po wykonaniu prób i ocenie skuteczności):

- a) mycie hydro-dynamiczne – wodą i gorącą parą pod ciśnieniem 60-160 bar; osłabione partie kamienia należy myć szczególnie delikatnie
- b) czyszczenie chemiczne – przy pomocy kwaśnego środka, zawierającego jako składnik aktywny HF lub NH₄F w stężeniu poniżej 5%, w postaci tiksotropowej pasty,
- c) doczyszczanie z pozostałych nawarstwień i zanieczyszczeń – metodami mechanicznymi
- d) czyszczenie laserowe

Przy czyszczeniu należy dołożyć wszelkich starań żeby nie zmienić naturalnego wyglądu cegły, kamienia i spoiny.

- **Odsolenie zasolonych partii cegieł i spoin**

W miejscach gdzie widoczne są białe naloty i wykwyty soli, oraz w miejscach zawilgoconych należy wykonać odsalanie metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska. Zabieg przeprowadzać przy użyciu okładów z glinki bentonitowej na nośniku z piasku i ligniny lub samej ligniny lub środkami do tego przeznaczonymi np. Entsalzungskomprese firmy Remmers lub równoważnym .

- **Przemurowania i wymiana licówki**

Pojedyncze cegły o znacznym stopniu uszkodzenia, należy usunąć na głębokość wynikającą ze stopnia destrukcji. Zabieg należy wykonać ręcznie i precyzyjnie, przy pomocy dłut. Do usunięcia przeznaczone są partie muru zniszczone w ponad 50%. Do przemurowań należy użyć materiału rozbiórkowego (jeżeli taki się znajdzie) lub odpowiedniego, wcześniej sprawdzonego wyselekcjonowanego pod względem podobieństw fizyko-chemicznych parametrów i efektów wizualnych. Cegły do napraw powinny charakteryzować się nie tylko zbliżoną barwą, czy fakturą, ale również nasiąkliwością, porowatością i wytrzymałością mechaniczną. Jediną dopuszczalną, a nawet konieczną różnicą między cegłami starymi a przeznaczonymi do rekonstrukcji powinna być ich struktura wewnętrzna. Nowe cegły muszą być wykonane z dobrej jakości materiału, dobrze wymieszanego i wypalonego. Jeżeli są to cegły rozbiórkowe należy przed wbudowaniem zbadać ich stan zasolenia, gdyż stare cegły mogą stać się niechcianym nośnikiem soli i przyczynić się do destrukcji oryginalnych murów. Wybór cegły wykorzystywanej do uzupełnień i przemurowań, wymaga protokolarnej akceptacji WUOZ.

- **Wzmocnienie struktury materiałów**

W miejscach, gdzie struktura materiałów jest osłabiona, wciąż ma tendencję do łuszczenia się, a wręcz osypywania, należy ją powtórnie wzmocnić np. za pomocą środka. Funcosil-Steinfestiger OH lub równoważnym .

Proponuje się zastosowanie hydrofilnego preparatu bez hydrofobizowania powierzchni metodą nasycania przez pędzlowanie lub natrysk. Należy pamiętać, że optymalnymi warunkami dla prawidłowego przebiegu reakcji wiązania związków tetraetoksysilanu jest wilgotność względna powietrza w granicach 50 – 70 %. Materiał przed nasyceniem musi być suchy, a po wprowadzeniu środka chroniony przed nadmierną wilgocią przez okres dwóch tygodni. W celu uniknięcia zbyt szybkiego przeschnięcia wzmocnionych elementów należy je ofoliować.

- **Wypełnienie ubytków kamienia i cegły**

Ubytki drobne i płytkie oraz zniszczenia w ceglach można wypełnić gotową masą mineralną przeznaczoną do uzupełniania cegły historycznej np. firmy KEIM lub Remmers lub równoważnym.

Trzeba pamiętać aby parametry zaprawy mineralnej imitującej materiał ceramiczny i kamienny, były zbliżone do parametrów miejsca wypełnianego. Ważne jest odpowiednie dobranie kolorystyki materiału do uzupełnień. Uzupełnienia należy wykonywać tylko w ubytkach bez nakładania „kitów” na warstwy oryginalne.

- **Spoinowanie**

Do wypełnienia ubytków w spoinach zaleca się użyć zaprawy wapiennej. Należy dobrać masę o odpowiedniej barwie, strukturze i cechach mechanicznych, podobną do otoczenia w obrębie wątku ceglanego.

- **Hydrofobizacja muru (opcjonalnie – przeprowadzenie zabiegu hydrofobizacji należy uzgodnić z przedstawicielami WUOZ)**

Hydrofobizacja jest zabiegiem kończącym proces konserwacji. Ma ona na celu zabezpieczyć powierzchnię obiektu przed działaniem wody: gruntowej, opadowej oraz inwazyjnej.

Zmniejsza się w ten sposób stopień zawilgocenia murów, a zarazem zwiększa odporność na zabrudzenia. Hydrofobizację wykonuje się gotowymi preparatami do tego celu przeznaczonymi. Aby uzyskać właściwy efekt obiekt przed zabiegiem powinien być suchy. Po wykonaniu zabiegu także niewłaściwe jest zawilgocenie zahydrofobizowanej powierzchni (uwaga na opady deszczu, mgły itp.!) Preparat nanosić natryskowo do momentu zaprzestania chłonięcia, unikać ściekania preparatu i powierzchniowego wyszklenia. Zabieg przeprowadzać mokre w mokre dwukrotnie, a w partiach narażonych na działanie wilgoci trzykrotnie.

Program prac konserwatorskich płyt epitafijnych osadzonych w elewacjach

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu,
2. Usunięcie wtórnych napraw kamieniarki - cementowych zapraw, zacierek, uzupełnień,
3. Oczyszczenie powierzchni kamienia z nawarstwień – metodami fizyko-chemicznymi (wybór metody po wykonaniu prób i ocenie skuteczności):
  - a) mycie hydro-dynamiczne – wodą i gorącą parą pod ciśnieniem 60-160 bar; osłabione partie kamienia należy myć szczególnie delikatnie
  - b) czyszczenie chemiczne – przy pomocy kwaśnego środka, zawierającego jako składnik aktywny HF lub NH₄F w stężeniu poniżej 5%, w postaci tiksotropowej pasty,
  - c) doczyszczanie z pozostałych nawarstwień i zanieczyszczeń – metodami mechanicznymi:
    - strumieniowo-ściernymi (wybór metody poprzedzony wykonanie prób konserwatorskich)
    - z użyciem precyzyjnych dysz i wyselekcjonowanego ścierniwa (o twardości dobranej do charakteru nawarstwień i twardości podłoża).
  - d) czyszczenie laserowe.
4. Dezynfekcja kamienia – preparatem do usuwania z powierzchni mineralnych: glonów, grzybów, mchów i porostów.
5. Odsolenie kamienia – metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska
6. Wzmocnienie osłabionych i osypujących się partii kamienia – metodą natrysku lub pędzlowania „mokre w mokre” (do przesylenia impregnatem osłabionych powierzchni), przy użyciu hydrofilnego preparatu krzemooorganicznego (na bazie estrów etylowych kwasu krzemowego),
7. Uzupełnienie ubytków w kamieniu – wykonanie rekonstrukcji niewielkich ubytków przy użyciu gotowych (na bazie spoiw mineralnych), barwionych w masie zapraw restauratorskich do piaskowca,
8. Sklejenie strukturalnych pęknięć kamienia – z użyciem żywicy epoksydowej,
9. Naprawa pęknięć konstrukcyjnych piaskowca, w miejscach pęknięć z przemieszczeniem zastosowanie wzmocnień konstrukcyjnych z metali niekorodujących,
11. Scalenie kolorystyczne uzupełnień w kamieniu – laserunkowa farba o spoiwie zawierającym kopolimery modyfikowane związkami organicznymi.
12. Hydrofobizacja powierzchniowa kamieniarki (opcjonalnie – przeprowadzenie zabiegu hydrofobizacji należy uzgodnić z przedstawicielami WUOZ) – roztworem siloksanowym żywicy krzemooorganicznej.

**Program prac konserwatorskich dekoracji sgraffitowej i malarskiej wnętrza –
WARIANT 1**

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej.
2. Dezynfekcja powierzchni tynków. Czynność ta powinna być wykonana przed rozpoczęciem zabiegów technologicznych, aby zarodniki mikroflory nie były przenoszone w trakcie prac z jednych elementów na inne. Preparaty należy nanieść metodą natrysku i pozostawić, nie zmywać. Dobrze jest po około dwóch tygodniach powtórzyć zabieg, gdyż formy przetrwalnikowe np. zarodniki grzybów inkubują ponownie do 14 dni. Dwukrotna dezynfekcja daje większą skuteczność zabiegu, co w przypadku mocno porowatej cegły jest niezwykle istotne.
3. Usunięcie wtórnych uzupełnień tynkarskich. Wszystkie naprawy i uzupełnienia tynków wykonane przy użyciu mocnych zapraw cementowych lub gipsu należy usunąć mechanicznie. Zabieg należy wykonać ręcznie przy użyciu odpowiednich narzędzi.
4. Usunięcie wtórnych powłok malarskich

Wtórne nawarstwienia należy usunąć mechanicznie - ręcznie, przy pomocy szpachelek, skalpeli itp. w taki sposób, aby jak najmniej uszkodzić powierzchnię oryginalnych tynków oraz powłok malarskich. **W trakcie usuwania wtórnych powłok należy zachować szczególną ostrożność, gdyż istnieje możliwość natrafienia na elementy dekoracji malarskiej. .**

5. Wzmocnienie struktury materiałów. W miejscach, gdzie struktura tynków jest osłabiona, ma tendencję do osypywania, należy wzmocnić za pomocą środka opartego na estrach kwasu ortokrzemowego. Proponuje się zastosowanie hydrofilnego preparatu bez hydrofobizowania powierzchni metodą nasycania przez pędzlowanie lub natrysk np. KEIM Silex OH. Należy pamiętać, że optymalnymi warunkami dla prawidłowego przebiegu reakcji wiązania związków tetraetoksyilanu jest wilgotność względna powietrza w granicach 50 – 70 %. Materiał przed nasyceniem musi być suchy, a po wprowadzeniu środka chroniony przed nadmierną wilgocią przez okres dwóch tygodni.

W celu uniknięcia zbyt szybkiego przeschnięcia wzmocnionych elementów należy je ofoliować.

6. Wykonać podklejenie partii głuchych stosując preparat mineralny PLM -A firmy CTS Italy Zaprawa iniekcyjna PLM-A jest opracowana na bazie wapna naturalnego, niezawierająca soli rozpuszczalnych, z dodatkiem obojętnych wypełniaczy. Specjalnie opracowany skład zaprawy PLM - A pozwala na sporządzenie roztworów wodnych o dużej penetracji i odporności na sedymentację. Preparat spełnia wymogi techniczne stawiane przez instytucje ochrony zabytków. Iniekcje prowadzić od górnych partii ku dolnym przez małe nawierty. Nawierty odpylić (gruszka) i wprowadzić alkohol etylowy celem zmniejszenia napięcia powierzchniowego. Wlewy prowadzić do momentu zaprzestania wchłaniania preparatu, monitorując ewentualny wyciek miksury w miejscach niepożądanych.
7. Przeprowadzić doczyszczanie powierzchni sgraffit przy użyciu sztyftów z włókna szklanego, watki mikrokrystalowej, gąbek Wishab, twardych gumek elektrycznych
8. Uzupełnienie drobnych rys i spękań starych wypraw tynkarskich. Rozżyłowanie spękań, wzmocnienie szczeliny preparatem gruntującym opartym na szkłe wodnym potasowym i uzupełnienie ubytków zaprawą wapienną odporną na działanie siarczanów np. KEIM Kalkputz-Grob w głębszych partiach i KEIM Kalkputz- Fein w warstwie wierzchniej (lub produktem równoważnym). Uzupełnienia ubytków w warstwie licowej proponuje się wykonać tynkiem wapiennym barwionym w masie , opracowując powierzchnię kitów przy pomocy drobnoziarnistych papierów ściernych.
9. Zagruntowanie całości gruntem na bazie szkła wodnego potasowego o dużej paroprzepuszczalności np. KEIM Soliprim (lub równoważny)– pędzlowanie, natrysk.
10. Warstwę malarską należy uzupełnić w miejscach braków. Proponuje się wykonanie uzupełnień przy pomocy farb mineralnych zolowo- krzemianowych np. firmy KEIM.

Program prac konserwatorskich ścian wewnętrznych – nowa aranżacja na podstawie zachowanej ikonografii – WARIANT 2

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej.
2. Dezynfekcja powierzchni tynków. Czynność ta powinna być wykonana przed rozpoczęciem zabiegów technologicznych, aby zarodniki mikroflory nie były przenoszone w trakcie prac z jednych elementów na inne. Preparaty należy nanieść metodą natrysku i pozostawić, nie zmywać. Dobrze jest po około dwóch tygodniach powtórzyć zabieg, gdyż formy przetrwalnikowe np. zarodniki grzybów inkubują ponownie do 14 dni. Dwukrotna dezynfekcja daje większą skuteczność zabiegu, co w przypadku mocno porowatej cegły jest niezwykle istotne.
3. Usunięcie wtórnych uzupełnień tynkarskich. Wszystkie naprawy i uzupełnienia tynków wykonane przy użyciu mocnych zapraw cementowych lub gipsu należy usunąć mechanicznie. Zabieg należy wykonać ręcznie przy użyciu odpowiednich narzędzi.
4. Wzmocnienie struktury materiałów. W miejscach, gdzie struktura tynków jest osłabiona, ma tendencję do osypywania, należy wzmocnić za pomocą środka opartego na estrach kwasu ortokrzemowego. Proponuje się zastosowanie hydrofilnego preparatu bez hydrofobizowania powierzchni metodą nasycania przez pędzlowanie lub natrysk np. KEIM Silex OH. Należy pamiętać, że optymalnymi warunkami dla prawidłowego przebiegu reakcji wiązania związków tetraetoksyilanu jest wilgotność względna powietrza w granicach 50 – 70 %. Materiał przed nasyceniem musi być suchy, a po wprowadzeniu środka chroniony przed nadmierną wilgocią przez okres dwóch tygodni. W celu uniknięcia zbyt szybkiego przeschnięcia wzmocnionych elementów należy je ofoliować.
5. Wykonać podklejenie partii głuchych stosując preparat mineralny PLM -A firmy CTS Italy Zaprawa iniekcyjna PLM-A jest opracowana na bazie wapna naturalnego, niezawierająca soli rozpuszczalnych, z dodatkiem obojętnych wypełniaczy. Specjalnie opracowany skład zaprawy PLM - A pozwala na sporządzenie roztworów wodnych o dużej penetracji i odporności na sedymentację. Preparat spełnia wymogi techniczne stawiane przez instytucje ochrony

zabytków. Iniekcje prowadzić od górnych partii ku dolnym przez małe nawierty. Nawierty odpylić (gruszka) i wprowadzić alkohol etylowy celem zmniejszenia napięcia powierzchniowego. Wlewy prowadzić do momentu zaprzestania wchłaniania preparatu, monitorując ewentualny wyciek mikstury w miejscach niepożądanych.

6. Uzupelnienie drobnych rys i spękań starych wypraw tynkarskich. Rozżyłowanie spękań, wzmocnienie szczeliny preparatem gruntującym opartym na szkłe wodnym potasowym i uzupelnienie ubytków zaprawą wapienną odporną na działanie siarczanów np. KEIM Kalkputz-Grob w głębszych partiach i KEIM Kalkputz-Fein w warstwie wierzchniej (lub produktem równoważnym).
7. Wykonanie warstwy zabezpieczającej na powierzchni sgraffit i warstw malarskich. Na całość ścian należy nałożyć warstwę drobnoziarnistej zaprawy wapiennej np. KEIM Kalkputz-Fein, możliwej do usunięcia w przyszłości, bez uszkodzania wcześniejszych warstw malarskich i powierzchni sgraffit.
8. Nowe podłoże tynkarskie należy zagruntować gruntem na bazie szkła wodnego potasowego o dużej paroprzepuszczalności np. KEIM Soliprim (lub równoważny) – pędzlowanie, natrysk.
9. Całość ścian należy pomalować farbą kryjącą zolowo-krzemianową, w ustalonej w projekcie kolorystyce. Na tak przygotowanym podłożu należy wykonać rozmalowania – w obrębie ściany wschodniej lamperię w formie kotary – farbami zolowo-krzemianowymi laserunkowymi z wmalowaniem z szablonu ornamentu na powierzchni imitacji tkaniny. Na ścianach bocznych i ścianie zachodniej należy wykonać imitację malarską boniowania/ciosów kamiennych. Całość lamperii zamknąć od góry bordiurą z ornamentem w uzgodnionej kolorystyce.

XII. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot.1 Wieża od strony południowej. Fot.2. Wieża od strony północno-zachodniej.

Fot.3. Widok od strony południowej.

Fot.4. Elewacja południowa – detal.

Fot.5. Elewacja południowa -detal.

Fot.6. Elewacja południowa -detal.

Fot. 7. Elewacja południowa -portal.

Fot.8.Ślady świdrów ogniowych przy portalu.

Fot.9, 10. Elewacja wschodnia.

Fot.11. Elewacja zakrystii.

Fot.11,12. Tablice epitafijne we wschodniej ścianie zakrystii.

Fot.13. Elewacja północna.

Fot.14,15. Elewacja północna -detale.

Fot.16. Elewacja północna.

Fot.17. Wnętrze.

Fot.18. Wnętrze.

Fot.19,20. Wnętrze -detale.

Fot.20. Wnętrze – ściana południowa.

Fot.21. Wnętrze -ściana północna.